

ЧЫЛА ЭЛ ПРОЛЭТАР-ВЛАК, УШНЫЗА!

У МАРИЙ ДРАМАШ

1936 ий

МАРИЙ ОБЛАСЬ
КУГЫЖАНЫШ САВЫКТЫШ

Март № 3

МАРИЙ ҮДРАМАШ ТЫЛЗЭ ЙЭДА ЛЭКШЭ ЖУРНАЛ 1936 ий МАРТ № 3

СОЦИАЛИЗМ ЭЛЫШТЭ 8 МАРТ КЭЧЫМ ЭРТАРЫМАШ

„Илаш сай лийын. Илаш вэсэла лийын“. Тидэ мутым мэмнан йоратымэ, кугу Сталинна ойлэн. Тидэ чын. Совет Ушэмысэ шэмэр ўдрамаш-влак 8 март—тўнѳамбал комунист ўдрамаш кэчым тыгай сылнэ жапыштэ эртарат. Мэмнан элыштына улан, куанымашан социализм илыш ышталтэш. Тўнѳамбалнэ мэмнан гай сылнэ, эрыкан элым нигуштат от му. Мэмнан совет элыштына шэмэр шкаланжэ сылнэ илышым ыштышаш вэрч тырша. Мэмнан элыштына ўдрамаш эн пиалан, тўр праван айдэмэ. Класдымэ социалист илышым ыштышаш вэрч кучэдалмаштэ ончыл радамышкэ шогалыныт. Шўдў дэн ўдрамаш пашазэ, колхозницэ, трактористкэ, парашутистка-влак сай пашаштлан Совет Ушэм ордэн дэнэ пўлэкклалтыныт. Лу тўжэм дэнэ ўдрамаш стахановка-влак фабрик дэн заводлаштэ станок воктэн шогат, колхоз пасулаштэ шурно лэктыш вэрч кучэдалыт. Колхоз фэрмылаштэ да колхозлаштэ ушкалын шўржым шукэмдышаш вэрч, волык озанлыкым вийаңдышаш вэрч кучэдалыт. Кў ок шинчэ кызыт **Марийа Дэмчэнкым, Виноградова Дусья дэн Виноградова Марийам, Ангэлина Пашам да Одинцовам.** Нинэ гэронья-влак стахановэц-влакын ончыл радамыштыжэ улыт.

Мэмнан Марий областыштына тыгай ўдрамаш-влак укэ шонэт? Тэвэ налза **Чигайэва Аннам,** тудо—У Торйал район, „Пэрвой Май“ колхозышто звэньэвойлан шога. **Буркова Алэксандра** Косолап район, „Трактор“ колхозышто йытын дэн кынэ лэктыш вэрч кучэдал шога. **Смирнова Шура,** Иошкар-Ола район, „Ким“ колхозышто

зышто волык ончимо вэрч кучэдалмаштэ ончыл вэрым налын шога. **Фисья Чэмонадова** трактырым виктара.

Ожно правадымэ, тунэмдымэ пычкэмыш ўдрамаш-влак кызыт тунэмдымыштым пытарэн, колхозым, сэльсовэтым вуйлатат. ВУЗ лаштэ, техникумлаштэ, тўрлў курслаштэ тунэмыт.

Шэмэр ўдрамашын илышыжэ ий гыч-ийын эрэ куштылэмэш, сайэм мийа. Вич куд ий ончыч ўдрамаш-влак пычкэмыш улмыштлан вэрч шкэ илышыштлан шкэ ваштарэш шогат ыльэ. Иалыштэ ўдрамаш-влак шуко годым йасльэ ваштарэшат шогэныт, „ожно ача-ава мэмнам йасльэш ончэн огыт ул, шочшэм йасльыш ом пу“—маныт ыльэ, кызыт ындэ ўдрамаш-влак йасльын, площадкын, столовойын кўлэшыжым шкэак палэн налыныт. Колхозышто ўдрамаш-влак йасльэ, площадкэ, столовой вэрч вэлэ огыл, аза ыштымэ пўрт вэрч, ару, культур илыш вэрч кучэдалыт.

Совет Ушэм ўдрамашын илышыжым куштылэмдышаш вэрч тўрлў йўным ышта. Ожно ўдрамаш-влак паша годым аңа ўмбаланат азам ыштэныт. Ўдрамашын тазалыкшэ вэрч иктат шоналтэн огыл. Кызыт колхозницэ-влак Сталин устав почэш аза ыштымэ дэч ончыч ик тылызылан да ыштымэ дэч вара ик тылызылан канымашым налыт.

Капиталист эллаштэ шэмэр ўдрамаш-влак вэс тўрлын илат. Нуно ышкэ правашт вэрч гына вэлэ огыл, шужымаш, кылмымаш, паша укэлык, ойго, шинча вўд ваштарэш кучэдалыт.

Пийалан улына совет элысэ ўдрамаш-влак!

Ронго районусо ўдыр-влак трактыр курсышто тунэмыт

уда
Кай
Гор
гын
онг
воп
он
чыл
шы
мий
ком
гэ“
буж
К
шот
зык
куз
мо
лий
лалт
ной
А
тў
шок
кўр
куж
тидэ
удар
Ч
качэ
тыга
удар
колх
йалы
К
чат,
гын,
йўын
мура
калы
рым
Мэ
нат
Тугэ
нотэ
хозы
Ну
кушт

МОГАЙ САЙ ПИЯЛАН ҮДРАМАШ-ВЛАК МЭ УЛНА

Марий Область көргысö чыла шэмэр үдрамаш-влаклан

Мэ Горький олаш Край көргысö колхозник-ударник-влак погынымашкэ йэчэ дэнэ мийышна. Кайшаш корнына кужу. Вэт Йошкар-Ола гыч Горькийыш Озан олаш каймэ гай огыл. Тугэ гынат, мэ нигунарат нойэн она ул. Кайаш пэшак онгай ыльэ. Түшкан погынэн пасу коч, чодра вошт кожгэ эртэт. Шүлаш ласка, йуалгэ йужым онг тичак налын пошла шүлалтэт. Иолташна-влак чыланат пörшанг пытэныт, ваш-ваш ончалын шыргэ воштылыт. Адак тэвэ кугу курык түрышкө мийэн шуат. Шүмлан шуй чүчэш. Ой, ындэ комдык йолын мийэн возам, шоналтэт. Вара „йужгэ“ мунчалтэн волэт. Коклаштэ йужо йэн „быжбуж“ мийэнат возэш. Тыгэ йалыш лийшэмат.

Колхозник-влак мэмнам вучэн кугу уналан шотлэн ваш лийыт. Нуно строй дэнэ мурэн, музыкаш шоктэн налаш лэктят. Тунамжэ чонлан кузэ чүчэш ойлэнат от мошто. Ончыч изиш ноймо гай чүчын гын, йалыш пурмо родым ваш лийшэ колхозник-влакым ужын кумылэт нөлталалтэш. Могырысо вүр-шэр корно ырэн тарвана, нойымо пагыт ала кушко йомэш, ышкат от палэ.

А колхозник-влак кокла гыч ару чийэман йүштө кэчыштэ мörö вүдла койшо түсан гармонь шоктышо качым ужын кумылэт савырна. Тунам көргыштö тыгэ шоналдэт: „Тидэ могай качэ гын, кужак тудын капкылжэ шочын-кушкын гын; очни тидэ пашаш пэнгыдэмшэ, мэмнан гайак талэ ударник“.

Чынак, тудо ударник. Тудо вэлэ огыл, моло качэ-влак кокла гычат, үдыр-влак кокла гычат, тыгак илалшэ альэ йörшын шонго кокла гычат ударник-влак шуко улыт. Нунын пашашт нэргэн колхоз вуйлатышышт ойла. Вара унала налын йалышкышт пуртат.

Колхозышто мэмнам эн кугу унам ыштэн ончат, пукшат-йүктат. Нунын силымэ нэргэн ойлаш гын, чылажым ойлэнат от мошто. Тэвэ кочкын-йүын тэммэнгэ „вэчэр“ лийэш. Тушто куштат, мурат; ышкэ койшыштым ончыктат. Нуно вэс калык улыт: марий калык огыл. Тугэ гынат, муремышт, куштымышт мыланнат пэшак кэлшыш. Мэ нунын мурыштым йылмэ дэн огыл муралтэнат пуэна ыльэ да альэ тунэм шуын огына ул. Тугэ гынат, мэ кэлшышэ муро-влакыштым блокнотэшна возэн налын улна. Тунэм шуна гын, колхозыштына мураш тунгалына.

Нунын мурэн, куштымо кокла гычак мээт кушталтэна, ышкэнан марий муро-влакнам мурал-

тэнат пуэна. Нунат тэвэ тыгай муро-влакым возэн налын кодышт:

Ош шовычэм вуйыштэм
Порсын үштэм кыдалыштэм.
Моторэт дэн мом ыштэм
Лодыр улат колхозыштэм.

Ботингэш чиймэ галошэтшэ
Изи лийэш маньым вэт.
Вич ий гына тунэмметшэ
Шагал лийэш маньым вэт.

Иолышкэм йэчым чийалам
Горький олаш кайашлан.
Край с'йэздыш чымалтам
Сай рапортым пуашлан.

Тыгэ мэ ик колхозышто гына огыл, корно мучко кунар колхоз пэрнэн гын, эртак кугу дэч кугу уна лийын Горький олаш мийэн пурышна.

Колхоз с'йэздыштэ мэ Михаил Иванович Калининым ужын улна. Тудлан мэ шкэнан сэнгемашнам ойлышна. Михаил Иваныч 1936 ийыштэ шурно лэктышым нөлталмэ нэргэн шуко ойлыш. Мээт тидым эн күлэш пашалан шотлэн гектар йыда 20 цэнтнэр дэч шагал огыл пырчан шурным налаш мутым пуышна. Мутым пуэн улна гын, мэ тидым шуктыдэ огына код. Колхозыштына шурно лэктыш вэрч эшэ чот кучэдалащ тунгалына.

Михаил Иваныч мыланна капиталист-влак нэргэнат шуко ойлыш. „Капиталист-влак мэмнан ваштарэш сарым талын йамдылат. Тугэ гынат, мэ шкэтын она ул: мэмнан дэн пырля чыла туньясэ шэмэр калык да папазэ класс улыт. Мэ шкэнан эрыкан элнам капиталист-влаклан нигунамаат огына пу—маньэ.

Мэ ындэ с'йээд гыч толын Михаил Иванычын ойлымыжым илышыш пурташ чот пижына. Эл аралымэ пашанамат она мондо. Колхозыштына Осоавиахим йачэйкым почына.

Пытаргышлан тыгэ гына каласаш күлэш. Мэ эн сай жапыштэ шочын улна улмаш. Могай сылнэ курымым илэна, мэ пэш кугу пийалан үдрамаш-влак улна.

Горький Край с'йэздыш мийшэ-влак: У Торйал район „У вий“ колхоз гыч Глушкова Пöкля, „Первой май“ колхоз гыч Эсаулова Е. „Сталин“ колхоз Пэтухован ойлымышт гыч Н. С. Лэкайн возэн.

ШОЧШАН УДРАМАШ-ВЛАКЫН ИЛЫШЫШТ КУШТЫЛЭМЭШ

Эрыкан Совет Ушэмыштэ шэмэр ўдрамашын илышыжэ ий гыч ийын куштылэмэш. Ўдрамашын эрыкшым, тазалыкшым аралышашлан мэмнан правительствына түрлө йөнүм ышта. Кызыт Обздрав дэн Райздрав-влак ўдрамашын тазалыкшэ аралымэ дэн шочшо ончымо пашам вийандышашлан конкурсыш ушнэн улыт. Область көргыштө акушэркэ-влак ўдрамаш пашам сай шындышашлан ваш-ваш соцдоговорым ыштэдат.

Тидэ жапыштэ область мучко колхозлаштэ аза ыштымэ пөрт 10 ышталтын. 5 пөрт-влак пашам ышташ тўнгалын улыт. Паша чыла вэрэ ик гай сай кайа манаш огэш лий. Тидэ пашаштэ эшэ умлыдымашат шуко уло. Тэвэ, мутлан, Иошкар-Ола район Цибикур колхозым налына. Тыштэ паша тыгэ лийын. Аза ыштымэ пөртым ыштэн шуктэн улыт, акушэркымаат колтымо ыльэ, пашам ышташ гына тўнгалшаш, пөртым налын улыт

да школан пуэн шынден улыт. Кызыт Иошкар-Ола районушго аза ыштымэ пөрт иктат укэ.

Иал озанлык устав почэш колхозлаштэ мўшкыран ўдрамаш-влаккан аза ыштымэ дэч ончыч ик тылзэ, ыштымэ дэч вара адак ик тылзылан отпускым пуман. Тидэ пашаштат пэш шуко ситыдымаш уло. Районлаштэ Ронэ дэн Райзо-влак ты шотышто пашам начар ыштат. Кызыт конкурсыш ушнымэ пашам тэргымаш кайа. Шэрнур, Морко, Парэнгэ, Мари-Турэк, Косолап район-влак тидэ пашашкэ ушнаш шоналтэнат огытыл.

Парэнгэ район көргыштө 5 колхоз-влак: „Победа“, „Земледелие“, „У пагыт“, „Венера“, „9 январь“ устав почэш мўшкыран ўдрамаш-влаккан трудоднымэ пуэн огытыл. Тыгэ ыштылшэ колхоз вуйлатышэ влаккан выговорым пумо.

Паймакова

СОВЭТ ВЛАСТЬ САЙ ИЛЫШЫШКЭ ЛУКТЫН

Мый 1915 ийыштэ шочынам. Тунам мыйын ачам-авам пэш нужнан илат ыльэ. 1916 ийыштэ авам колэн, мый ик ийаш ава дэч посна тулыкэш кодынам.

Кандаш ийаш лиймэм мөнгө, школышко тунэмаш кайшым. Ачам йөршын тунэмдымэ гынат, мыйым туныкташ көныш. Чийаш шўкшў мыжэрэм вэлэ да школышко вожыл-вожыл коштам ыльэ.

Ачам варажым изи ватым нальэ, мыйын илышэм адакат нэлэмэ. Ачам укэ годым изватэ коч-

каш киндым огэш пу ыльэ. Кочдэ, йўдэак школышко тунэмаш лэктын кайалтын.

Совет власть огэш лий гын, мый тыгай илышым ом уж ыльэ. Ачамытынат илышышт ындэ волгалдын. Шочышыштат волгыдо корныш лэктын улыт. 10 ийаш шольым дэн 12 ийаш шўжарэм шкэнан тўнгалтыш школышто тунэмыт, отличник улыт.

1931 ийыштэ 8-шэ март кэчын Шэрнур райкомолышко пуршымаат, тунэмаш кайаш вэр уло маныт. Кушко манам. Чыкма олаштэ коператив пашалан тунэмме курс почылтэш маныт. Мыйат лўдылдэн, эркын гына Эшполдин йолташ дэк тунэмаш каймэ нэргэн ойлаш пурышым. Тудат мыланэм командировкым пуыш. Мый ўзгарэм погалтышымаат Чыкма олашкэ тунэмаш кайэн колтышым.

1933 ий гыч универмагыштэ пашам ыштэм. Пашам сайын ыштымэмлан шуко гана пөлэклалтынам. Иккана сукна дэн, вэскана шэрстьаной матэрий дэн, окса дэнат шукоккана пөлэклалтынам. Шукэртэ огыл крайысэ сатулышо стахановэц-влак сльотышко мийшым. Тушто мыйым 265 тэнтэащ фото-апарат дэнэ да 40 т. книшка дэн пөлбклышт.

Ожно марий ўдрамаш кокла гыч кугу магазинлаштэ торгайэн шогымым кушто ужын улыда. Кызыт мый Иош-

Шабдарова Пөкла Йошкар-Ола Горт магазиныштэ сатум ужала.

кар-Олан эн кугу магазиныштыжэ торгайэн шогэм. Торгайымаштэ отличница улам. Пашам чотыштэм, сайын, вэсэлан илэм. Ожно чийашэмат укэ ыльэ гын, кызыт чийашат мотор чийэн коштам. Жапэмат йара ом эртарэ, книжкам, газэтым лудам. Адак киношко, тэатрышкэ коштам.

Мый вэлэ сайын ом илэ, кызыт колхозышто мыйын ачамат улан ылыш дэнэ ила. Шүкшү пөрт-

шө олмэш, куд окнан у, волгыдо пörтым ыштэн. Мэмнан ылышланат куанэн ила.

Тидэ тунэммэм ок ситэ. Мый эшэ кугун, директорлан тунэмаш тунгалам. Тэвэ, Куйбышев олаштэ дирэктор-влакым йамдылымэ курс почылтэш, мый тушко тунэмаш кайэм.

Лиза Фонарьова

Лиза Фонарьова магазиныштэ сатум ужала.

ЎДРАМАШЛАН ЭРЫК УКЭ

„Гэрман ўдрамаш дэн ава влаклан вочшо паша пэш пагалымэ, куго шотан“ манын умлыктармашым фашист-влакын вуйлатышышт эрээк шаркалат. Түрлө мут каласкалымышт годым, иктаж мом шонымыштым ыштышаш нэргэн увэртарымашэшат эрэ ончыкташ тыршат. „Гэрман ўдрамаш-влак поро кумылан, кычалтылман огытыл“ манын ўшандарыктэн, тыгай койыш шотан лийашлан ўдрамашым түрлын сэмалэн, йоратэн моктат. Тугэ гынат, чыла тидэ онгай мут-влак фашист-влакын йандар ондалчыкышт гына. Чынжым гын, гэрман ўдрамаш—шынчылрэн шындымэ гайак. Тудым производство гыч ишыктэн луктыт, элысэ политик шотан изи пашаштат вэрым огыт пу, корангдэн гына толыт. Вэрэшышт шкэныштым пэнгыдэмдашлан фашист вуйлатышэ-влак: гэрман калык виса ушан, чаплэ калык дэч моло укэ манын туныктат. Тидэ шот гыч гэрман ўдрамаш-влак нэргэнат нунын түн шонымышт тэвэ могай: „вэс калык дэн вашкайалтмаш гыч аралалтыкташ“ да чынакак, ўдрамашлан шкэ илышыжым шкэ шонымыжо сэмын ыштэн шукташ пуаш огыл

Паша тыгакак лийын шога. „Гэрман ўдрамаш дэн авам пагалыкташ“ фашист-влак пэш тэмлат, да тидым моктат гынат, Гитлэрын молодэчыштлан, штурмовик бандэ-влаклан, гэрман ўдрамаш-влакым кыраш, казамат дэн концэнтрационный лагерлаш пэш осалын орландараш да нинын кокла гыч шуко түжэмыштым стэрэлизацэ манмэ (исырандымэ) дэнэ йөршөш йомдараш (пытараш) ни-мыньарат ок мэшайэ.

Фашист Гэрманийыштэ ўдрамашын эн кугу „права“ дэн „ыштэн шуктышашыжэ“:—продовольственный магазин-влак ончылно чэрэтыштэ шогаш, икшывым ыштылаш да кудо сомылым төрлатэн илаш. Рвэзэ ўдрамаш-влак гыч шукужо кулак озанлыкыш батрачкылэн (тарзылан) пураш „пийалан“ улыт. Пашалан моштышо сурт оза лийаш шкэныштым туныктэн шукташлан, да „гэрманский согласие“-лан кэлшышэ шонышан лийын шуашлан, йалыш логалмэ дэч ончыч нунылан национал-социалист ўдрамаш-влак дэн гэрман ўдыр-влак ушэмыш (союз) пурыман.—Гэрман ўдрамаш дэч фашизмын йодмыжо—тидак вэлэ. Моло нэргэнжэ чылажымат пөрйэн влаклан тыршыман. „Гэрман ўдрамаш нэргэн фашист вуйлатышэ-влакын тидэ „ойыртэмынак чот тыршымыштын“ түсыжэ пытартыш жапыштэ койынак почылтэш: Гитлэрын калыкым ондалышэ да гэрман калыкым пызырышэ-влакым рашак чараш луктэш. Тьурингий область гостиницэ-влак начальник 1935 ийын шыжым ўжмашым (воззвание) колтыльо, тушто тыгай мут-влак ылыыч:

„Тьурингий областьыштэ, мучко манаш лийэш, ўдрамаш-влак пашаштэ шогымаш шотлан ок тол, да тыгэ лийманат огыл и. Тидэ факт, Тьурингийын эрвэл дэн кэчвал вэл ужаш гостиницылаштыжэ ўдрамаш пашазэ-влак улыт гынат, вашталтман огыл. Ойгырыктыман тыгай койыш-шот тэвэ кужэч лэктэш: йыгырээк—пошкудо Саксоний, туштыжо, ок күл ўмбачат, альэ маркээт пашалан ўдрамаш-влакым шуко кучылтыт. Тыгай койыш-шотымак Баварийыштат ужалтэш. Түрлө служанкэ, уборщицэ, управительницэ да нинын гай моло ўдрамаш пашазат, чумыр общэствын күлэшлыкшылан кбра, мэмнан гай озанлык ужашыштэ түвыт „пытыман“.

Тидэ ўжмаш—фашист-влакым чынын ончыктэн шогышо документ. Тудо күл влакым кучылтшо „Кумышо импэрийын“ правитель (вуйлатышэ)-влакын түсыштым (чурийыштым) рашак почын пуа. Ўдрамашлан пөрйэн коклаштэ пашажэ укэ да гостиницым кучыман озанлыкыштэ вэлэ огыл, прэдприатыштат (фабрик дэн заводлаштат), магазиныштат, конторыштат лийман огыл. А кунам паша дэч посна тудо кодэш гын, ситартышыжлан адак марийжат укэ гын, тудыжо пукшэн ашна ыльэ кэч, ўдрамашлан пашадымылыккан шот гыч лэкташлан гэрманский фашизм проституцым¹ ончыктэн пуа. Тидэ шотышто—проституцым шарымаштэ—гэрманский фашизм чынакак кугу „сэжымашым“ ыштэн кэртын. Гитлэрын Гэрманийыштыжэ публичный пөрт²-влак пэлэдмыла вэлэ атыланат да фашист кугыжаныш кассын доходшылан кугу йонан лийын шогат.

Тыштэ—фашист-влакын кудо ик посна чиновник-влак гэрман ўдрамашым кузэ ончымышт нэргэн огыл ойлалтэш. Ўдрамашын праважым пөрйэн дэн төр ыштышаш ваштарэш фашизмын күчэдалмыжым „философийат“ күлэшан ман ончыкта да адак национал-социалист-влак програмын эн күлэшан ик пунктыжлан шотлалтэш. Гэрман фашизмын философийжым волгалтарышэ—Бэрлин университетэтысэ философий факультэтын профэсыржэ Альфрэд Боймэр „Пөрйэн-влакын ушэмышт дэн наука“ луман книгаштыжэ тыгэ воза:

„Пөрйэн дэн пөрйэн кокла койыш-шот түлыжга. Пөрйэн дэн ўдрамашлан вашлийаш йонан вэр-влак түжэм дэн улыт, но лач пөрйэн дэн пөрйэн гына вашлийашлан, эртак пөрйэн-влакак погыныман вэр гын, иктат укэ.. Пушкыдо шотан пөрйэн-влак ўдрамаш дэн пышткойын ушныл-

¹ Оксалан вэрч могай пөрйэнлан шуын ўдрамашын шкэнжым ужлалкалымашым тыгэ маныт.

² Публичный пөрт—проститутка-влакым ашнэн торгаймэ пөрт.

мыштлан көра пөрийэн-влак обшэствэ гыч йөр-шэш корандалтыт“.

Тыгэ, „философ сэмынак“, каласалтын да, тугэ гынат, фашист учоныйын чынжэ—пычкэмышыш шупшшо осал тушманын шонымашыжэ—рашак. Тэвэ гына мо ок ситэ: пөрийэн дэн салтак иктак улыт манын ончыктэн огыл; пөрийэнлан сай салтак лийшаш вэрч ўдрамаш дэн тўвытат вацлийман огыл; калык погыныман вэрлаш—тэатр дэн клублашкэ ўдрамаш-влаклан коштым чарыман, тидын дэнэ вэт пөрийэнын салтаклык пэнгыдылыкшэ лушка—манын гына ончыктымо огыл.

Ўдрамашым туныктымо да пашаш шогалтымэ ваштарэш кучэдалмаштыжэ гэрман фашизм шагал огыл ыштэн шуктэн. Тида пэш шуко гыч палэ. Альэ 1933 ийын октябрыштак фашист-влак пэчатэ нэргэн законым луктыныт. Тидэ закон почэш ўдрамаш-влаклан пэчатэыштэ пашам ышташ (тўрлө газэт, журналыш возгалаш, книгам возэн пэчатлыкташ монь) чарымэ огыл. Но тидым лўман гына ыштымэ. Чынжым гын, вэс тўрлө лэктэш. Паша тыгай: пэчатэыштэ пашам ышташ шонышо кажнэ журналистлан ондакшым спэциальнэ фашист пэчатэ школышто тунэм лэкман, а тыгай школышкыжо трудовой повиннысть лагэрыштэ кўлэш срок мучко кб илэн эртарэн гын, тугайым вэлэ пуртат. Тыгэ ыштымэ дэнэ кодшо ийын школыш пуртымо 85 йэн гыч кок ўдрамаш вэлэ логалыныт. Тыгай койышым моло тўрлө коклаштат ужалтэш. Больницэ-влак ўдрамаш врач влакым пашаш огыт нал. Суд орган влакат, тыгакак, ўдрамашым огыт пурто. Тэатрла гычат, ўдрамаш-вла-

кым, паша гыч шыгырэмдэн луктэдат. Тэатр пашам тэргэн возгалышэ Бэрлинысэ „Берлинер Берзенцейтунг“ кугу газэтын пашайэнжэ (критик) Гербэрт Ихеринг—фашист драматург-влак ўдрамашлан модаш кэдыштарман пиэсым ындэ огыт возо да калык коклаштэ кугун палымэ актрисэ (тэатрыштэ модшо ўдрамаш)-влакланат у пиэс-лаштэ модашышт ок лий—манын вуйым шиэш.

Шэмэр ўдрамашын илышыжэ фашист Гэрманийыштэ кэчэ гыч кэчыш эрэ пэш чот нэлэмэш. Пашадымылык, шужымаш, чырык ўй йа маргаринлан чэрэтыштэ шогэн эртарымаш, политик правадымылык—тэвэ тыгай улыт гэрман ўдрамашлан кондэн пуымо фашизмын „порыжо“. Тўн чынлан шотлэн ыштэн шуктышашыштым (идеал) фашист влак шкаланышт тыгэлан сўрэтлат: гэрман ўдрамаш-влак тёр рат дэнэ (шпальэрла) урэмлаштэ шогэн, сарышкэ фашизмын поктэн нангаймэ марийыштым, эргышт дэн иза-шольо влакыштым саламлэн кодаш тўнгалыт.

Но, гэрман фашизм тыгэ шона гынат, йонгылыш лийэш.

Тэнэй тэлым Бэрлин, Гамбург дэн Гэрманийын моло кугу олалаштат шужышо-влакын бунтышг лийэдыш. Нуно гэрман ўдрамаш-влакын кумда массэ умлымашын рашэммыжым ончыктат: фашист рэжим—кул-влакым кучэн илыман, шужымаш дэн сар лукшо рэжим. Гэрман ўдрамашлан орланымаш гыч утлаш—вўран, калыклан чытыдымын витарышэ фашист диктатурым шалатэн пытараш.

Е. А. Андреев кусарэн.

кым түргыкташ тўнгалыт гын, мо лийман? Томаша. Очыни пич кайэн кўварла чыланат йөрлыт.

Ончылно сцэныштэ кужу кутышан чийалтымэ үстэл ўмбалан йошкар шовычым шарымэ. Покшэлнэ үстэл коклаштэ ик марда кап-кылан судья шинча. Тудо тўкө коман дэло кагазым шарэн листа-влакшым онча, шкэнжын тўсшө сэрйознын койэш Тудын кок могырышто заседатель-влак шинчат. Иктыжэ илалшырак пөрийэн, вэсыжэ самырык ўдрамаш.

Шола могыр тэнгылыштэ Иогор дэнэ Иывач шинчат. Иогор альэ маркэ вольнаштэ коштын гын, кызыт тудым тўгө лэкташат ышкэтшым огыт колто. Кок милиционьэр-влак оролэн шогат.

Иогор ваштарэш пурла вэлнэ ўдрамаш-влак рат дэнэ шинчат. Нуно Иогорын ойырэн колтымэ ватышт-влак улыт. Нунын кап-кылышт ик гай огыл. Иктын тўсыжө мөрө вўд гай, вэсын тыртыш шўргө пылшаң, кумышо йаштката капан, нылымышэ ару чийэман, визымышэ шэм шинча пуан, тэвэ тўр гыч иктэ кодын вэсыжэ кошар онгылашан, кангатарак, а тўрысыжө чолга шинчан, шыдэ пўан.

Иогор шып шинча, шўлыкын койэш, вуйым кумык сакэн. Лач коклан ўдрамаш-влак ўмбаке ончалын, изи годсо ылыш гыч тўнгалын, альэ маркэ мо лийын толмым уэш шарна.

Иогорын шочмыжо нэргэнат ындэ каласыдэ ок лий. Вэг тачэ Иогорын шочмо кушмыжым чыла тэргэн налыт. Аважэ тудым шошо жапыштэ пэлэдыш пэлэдмэ годым ик изарнъан эрдэнэ, волгыжаш тўнгалмэкэ ыштэн. Тунамат имнэ пукшаш коштыт улмаш. Пошкудо рвэзэ Иогор ачажын имнъым пукшаш коштыктышо, тунам имнъым пукшэн толын, ышкэ йўдыкшө дэн шўш-калдэн пөртыш куржын пурэн. Тудо пөртысө изи тулым ужын йўыт шонэн. Вара тўнъашкэ ик у йэн йэшаралтым палэн мөнгөш куржын лэктын.

Иогор шочын, тунамак шыдэ йўкын кычкырэн. Тунам аважын кыдалжэ коршта улмаш. Сандэнэ эрээк аракам подылын, кыдалэшыжат шўркалэн. Тидэ жапыштак изи ажажланат подылтэн. „Аракам подылтэт гын, кўртнө гайэ таза лийэш—манын

Азажэ годым Иогорым аважэ чинчэ падраш гайэ ончэн. Малымыжэ годым эрээк кўртнө пэчым ыштэн, шэпкам пўрдэн шогыктэн. Сомсора йэнланат ончыктэн огыл: шинча вочмо дэч лўдын. Иогор изиш чэрлана гын, шўвэдыктэн аракам подылтэн, мочаш паритлэн. Сандэнэ азажэ пэшак нэчкэ лийын, йўштым чытэн огыл, шокшышто шулэн: чыра гай кошкэн. Иогор пэрвой аза огыл. Тудо индэшымышэ шочшо. Чылдри Микитан ватэ моло шочшыжо-влакымат пэшак ончаш төчэн. Илашлан чыла йөнум ышташ тыршэн гынат, эрээк колэныт. Иогорат кошкэн вэ тўнъашкэ корным ончэн. Микитан ватэ тўрлын эмлэн, чэркышкат кумалын, отышкат тагам пуэн; шотшо садак лийын огыл. Микиталан оласэ пал-

мыжэ доктырыш коштыкташ ойым ок пу ыльэ гын, Иогорат кола ыльэ. Доктырыш коштыкташ тўнгалмэ дэн гына Иогор ылышэ чонан кушкын; эркын эркын пэнгыдэмын.

Кум ийаш лиймэкыжэ Иогор ышкэ койшыжым ачаж-аважланат луктын ончыктэн кэртын. Тудын кочажэ кугарнэ пазар гыч йўын толын, пэлэн кондымо аракажым Иогорланат подылтэн. Вара изи Иогор дэн нуно муралтэныт. Кочажын умша дэнэ шоктымэ почэш Иогор кушталтэнат пуэн. Тунам ачаж дэнэ аважэ тудым ончэн воштылыныт. Аважэ ачажлан „тый гайэтак койшан лийэш“ манын моктанэн. Иужгынам Чылдыри Микита дэн уна-влак лийыныт. Гармонь йўк шэргылтын, пөрт көргө куштымэ йўк дэнэ сургалтын. Тунам Иогорат гармонь воктэкэ мийэн шинчын шупшкэдэн „чыри-чури“ йўкым луктын.

— Микита, эргычлан гармоньым налын пушаш. Могай тудо оксам чаманэт,—маныныт уна-влак.

Микита ылыш шот дэнэ йорло манаш ок лий. Пойан тўшкашкат уштараш йөнэн огыл. Тудо шкэ курмыштыжо сайжым шижын огыл гынат, орлыкшымат моло дэч шагалрак ужын. Тудо мландым ўдэн куралын, а шыжым плотник пашам ыштэн. Тыгэ йэшыжым пукшэн ашнэн. Микита—пашам йөратышэ йэн, тудын куважат пашалан өрканэн огыл. Адак ончэн пукшаш шочшыжат лач ик Иогор эргыжэ гына лийын. Иогор дэч вара иктат шочын огыл. Сандэнэ ачаж дэнэ аважэ Иогорым чаманэн куштэныт. Гармоньым йөратымыжым ужын изиньэкак гармоньым налын пуэныт.

Иогор гармоньлан вашкэ тунэмын. Тудо шым ийашыж годым тальйанкэ гармонь дэнэ ачажэ дэн аважым пайрэм годым куштыктэнат кэртын.— Ну эргым, могай лийат гын? Ала пэш талэ бойка йэн лийын ачат-аватым куандарэт. Ала омса лондэм гоч чумэн лукшо лийат,—манын ачажэ, йўшө вуйа ойлэн.

Иогорын могай лийшашыжым тунам рашак палаш лийын огыл гын, ындэ чыла йал ужэш. Кушкын шумэнтгыжэ, ачаж дэн аважэ ончэн куштымылан пашаж дэн тудо таум каласэн кэртын огыл. Шонго влаклан тужашат логалын, конга ўмбалнэ кылмэн тўннын шинчашат шагал огыл пэрнэн. Шонго кува дэн кугыза конга ўмбалнэ шужэн кылмэн шинчымышт годым чўчкыдынак вурсэдалыныт.

— Ойлэнам ыльэ вэ-эт: „Микита-а, пэш вольнаш колтэ-эт. Тэвэ рвэзэ пужла“ манам. А тудо гармоньым налын пуа. Кушто оксам муэш гын, эрта-ак тудын ўмбалжылан шўшкэш. Ындэ на, кузэ мэмнам онча: олташна пуат укэ, пурлашна кинда-ат укэ!

— Эй, шонго карта, мом ойлэ! А шкэжэ! „Эргым, эргым, мо лийыч?“ Вуйжым мийэн кучэн онча,—„ой эргым, вуйэт коршта аман. Йўаш миймаштэт утларак койышланэнат, шинча возын дыр“. Э-э шўйалкала: тулвондым ырыктэн, вўдыш чыка, адак йумо онам нөрта, омса кылым муш-

кэш, вара тудо вүд дэнэ эргыжын шүргыжым нийалта... Тыгэ толашымэш-ш... тойам налын туп кочшо ырыктэн пу! Тунам пала ыльэ.

— Ындэ тый ман, Микита, ындэ тый ман. Тидым шинчэм гын, „улыж дэн орланымэш, иктат ыжнэ лий“ манам да изиж годымак шү гычшо тошкал кудалтэм ыльэ.

Тыгэ шонго кува дэнэ кугыза колымэшкыштак эргыштым шудалын ты эртарышт. Микита кугыза куважэ дэч варашырак кодын колэн. Тудо пытаргыш шүлыш шүлалтымыжэ дэч ончыч Иогор эргыжым ышкэ воктэкыжэ ўжын, канэн-канэн ойлэн:

— Эргым, мый тыланэт нимогай сугыньымат пуэн ом кэрт... Илымыжэ годым ачатым куандарэн ыжыч кэрт гын, колмэкыжэ кэч айдэмэ сэмын погөн опто,—манын. Вара йатыр жап эртымэкэ адак йэшарэн:—Эргым, Иогор, ындэ тыйым кычкырышэ иктат ок лий. Шонго ачатат конга ўмбалнэ ок лүшкө. Тидэ шэшкым тэгак ит ойро... Эргым, ончыко илышаш улат, колхозым йөрдымыланак почын огытыл дыр. Тыйат нунын дэкэ ушно, ала пырля пашаштэ изиш ынгым налат. Тый, эргым...—Микита умбакыжэ ойлэн кэртын огыл. Тудо адак ала мом йэшарнэжэ улмаш да шүлыш пэтырнэн. Вара логар пундашыжэ „лырлор“ лийын шүлышыжэ пытэн, йолжо „йыч-йыч“ койын шыпланэн.

Тыгэ Иогор вуйым сакэн суд тэнгылыштэ ачажын ойлэн кодымо мутшым шарналтэн шинчэн. Ачажын ойлэн кодымыжлан тунам тудо тупуй лийын. „Шонго нимаг ок шинчэ“ манын, ышкэ сэмынжэ илэн. Тэвэ тачэ гына Иогор, тунам ачажын ойлымыжым уэш шонаш пижын. Ачажэ колымо дэч вара альэ мартэ илэн толмыжым уэш вискалаш тўналын...

Суд тўнальэ. Толшо свэчыл-влакым тэргэн нальбат, вэс пўлэмыш лукто. Залэш титакан Иогор дэнэ Иыван да чытышэ Майук гына шинчэн кодыч.

Судья титакан-влаклан титак ыштымэ актымы лудын каласышат, пашам ончаш тўнальэ.

— Никитин Иогор (Иогор кынбэл шогальэ) суд тыланэт ондагак шиждара: суд ончылно мо лиймым чыла раш ойлыман. Шойышт ойлыштат гын, 96-ан статья почэш йэшарэн судитлалтат. Ындэ пашат нэргэн ойлэн кэртат.

Иогор ик жап нимомат ыш пэлэшгэ. Вара нимо шинчыдымэ гай „мом ойлаш тыланда?“ маньэ.

— Мом ыштэнат тудым ойло!

— Мом ыштэнам... ну, ну, окнам пудыртэнам. Тидэ чын. Мольжым мом адак...

Ну, адак кандаш ватэт нэргэн ойло. Кудыжо сайрак ильэ!

— Мо, жапшэ годым чылажат сай лийыныт,—манэш Иогор.

— Каласэ, титакан Иогор? Мый колынам, тыйын пэрвой налмэ ватэт Оганья, пэшак ару тўсан да, пэшак тыйым йбрата улмаш, маньт...

— Мый ышкат тудым эн чот йбратэнам,—шокта Иогор?

— А вара молан ойырэнат?

— Иолташ судья-влак, мый ындэ утлаш шонэн ом ойло. Раз логалнам, чыла каласэм. Оганьям мый йбратэнам, тудо мэмнан йалыштэ эн йытыра ўдыр. А шужаржэ Анук. эшэ сайрак...

Зал көргө калык „шу!“ воштыл колдыш.

— Значыт тый Анукшыमत йбратэнат?

— Да, йбратэнам. Но тудо мыланэм ыш логал. Ондакшым Оганьямат йбратэм ыльэ, пэшак кэлшэна ыльэ. Вара илэн толын тўсшат ала мо сылнын ок кой, умшажат лопкаммыла чўчаш тўнальэ...

Зал көргө адак воштылдыш йўк дэнэ сургалт кайыш.

— Ну, умбакыжэ ойло?

— А мом, тэгак ойлаш?.. Оганьям ойырэн колтышым, Анук ыш логал: тудо вэсылан кайэн. Тыгэ кум тылзэ ватэ дэч посна илаш логальэ. Варажэ Иыван Сола гыч Придон Зойам кондышым.

— Тудыжо молан ыш йөрө?

— Тудын... тудо ала молан ыш кэлшэ... нэржэ кужурак ыльэ.

„Лот-лот-лот“... „хи хи хи“... „го-го-го“ тўрлө йўк дэнэ, тўрлө сэмын воштылмо йўк зал мучко сургалт кайыш.

— Нэрэтшэ шкэндынат кўчыкак огыл вэт!—шоктыч калык кокла гыч.

— Шыпыр:к!.. Тыпланыза!..—кычкыра судья. кидысэ карандашыж дэн ўстэл ўмбалым кыра. Калык, толкын почэш тыпланымэ гайэ, шып лийыч.

— Ну, манэш судья,—а Овачийэтшэ молан йөрөн огыл?

— Тудыжо авамлан кэлшэн огыл..

— А Ольанажэ?

— Тудо кулак игэ. Паша ышташ өркана..

— Сэмон Качукаг кулак игэ ыльэ мо?

— Качушын... ала молан нэржэ ўпшалтэш ыльэ.

— Пөкляжын можо ўпшалтын?

— Пөклан..—маньэ Иогор. Нимом ойлаш брын чакналтыш.—Пөклам чара йолгычшо тошкэн пытарэныт ыльэ,—шоктыш вара.

Зал көргө уэш сургалт кайыш. Иужыжо шинча вүд лэкмэш воштылэш.

— Ну йөра,—манэш судья.—Каласэ ындэ Вэдасиэт нэргэн.

— Да а, Вэдаси шкэжат кум марий дэкэ шуын. Тугай йаргак дэнэ мо шотым муат.

— Тугэ,—манэш адак судья.—Ындэ Афанасьева Мария гына кодын. Каласэ йан Майукэт нэргэн.

Иогор Майук могырыш ончалын ойлаш тўнальэ. Тудо мо лийын эртышым чыла ойлыш. Вара,—мый Майук дэнэ илэн ом кэрт,—маньэ.—Тудын койышыжо сай огыл. Иылмыжэ кужу..

— Судья йолташ, мугым пу?—шоктыш засэдатэль.

— Ойло, ойло!

— Иогор, тый ындэ чыла ватэт нэргэн ойлэи пытарышыч. Мутэт гыч тыгэ койэш: уло ватэт чыланат сай огытыл улмаш, лач тый гына шкэ-

тын сай айдэмэ улат улмаш. Кузэ вара эртак тугай йордым, тыланэт кэлшыдымэ йэн-влак дэнэ пижэдылнат?

— Конэшнэ, судья йолташ-влак, тушто сай-жат ыльэ. Тэвэ адак Оганьам ойлэм. Мый тудым нигудо ватэм дэч коч йоратэнам, кызытат йоратэм.

— А Майукшым,—манэш засэдатэль.

— Майук, Майук огыл! Тудо азрэн! Тудын тусыжым ончалмэм ок шу!

— А-а-а, ындэ азырэн лийым! Мийэн налмэт годым гына...

— Чу, чу!—манэш судья, Майукым чара.—Тыланэт жап шуэш, альэ ойлаш тунгалат.

— Судья йолташ, ом чытэ ийа тусыжым, тыжагынак тодышт кышкымэм шуэш,—шокта Майук.

— Ну, ындэ титакан Иогор, кэнэжым кузэ машинам пудыртылын улда каласыйан?

— Могай машинам?—нимо шинчыдымыла Иогор йодэш.

— А тэвэ тидэ йытыра чурыйан рвэзэ дэн кузэрак ыштэн улда, каласыйан?—судья Макси Иыван могырыш кидшым шуйэн йодэш.

Иогор Иыван могырыш ончалэш.—Мом ыштэн улна,—манэш.—Нимат ыштэн огынаул. Ну, пырля йуын коштын улна. А тыгай-тугай пашам нимомат ыштэн огынаул.

— Титакан Иогор, тый навэрнэ мондэнат. Тэвэ мый тыланэт уцэштарэм,—судья кагаз кылдышым рончышат, түрэдмэ машина гыч пудыргышо шатуным луктын „тидэ мо?“ маңьэ.

— Тидэ .. тидым, мый ом палэ...—шоктыш Иогор, молым нимат ойлэн ыш кэрт, „Майукак каласэн“, шоналтыш вара.

Умбажэ суд Макси Иыван дэч йодышташ тунгалыэ. Шукыжо годым Иыван нимом ойлашат брын шогыш. Пытаргышлан сэнгаш лийдымым шижын Иогор умбакэ кэрылтэ,—тидэ чыла Иогорын пашажэ! А мый нимомат ом шинчэ, —маньэ.

Иогор шыдэштэ:—А кө ончыч таратэн? Колхозын машинажэ кёлан кёлын? Мыланэм мо?.. Вэт тый ылгыктышыч! Тыланэт ала молан мэшайэн,—манэш.

— Тый мый дэкэм толын ойым пушыч!

— Эх тый кулак кэрэмэт!—шоктыш Иогор,—уло титакшэ тыйын умбалнэт. Тый мый дэкэм пэл литр аракам кондышыч. Тэвэ эша Майукак шинча...

Тыгэ кок йолташ пий дэн пырысла ваш урлаш тунгалыч. Нуным судья ок чарэ ыльэ гын, кредалашат пижыт ыльэ дыр...

Свэчыл-влак дэч йодышташ тунгалмэкэ онгайжэ утларак лэктэ.

Судья йодэш:—Оганьа, тый Иогорлан толмэт годым удыр ыльыч мо?

— Удырак ыльым.

— А Зойа?

— Мыйат удыр ыльым.

— Овачыжын кузэрак?

Кэнэта Иогор кыньэл шогальэ.—Судья йолташ ит йодышт,—манэш.—Нуным кокла гыч лач Покла дэн Вэдаси гына капкаштым виш кодэн пурэныт. Молыжо пэнгыдэ тукылдышан ыльыч.

Зал көргө калык адак „рүжгэ“ воштыл колдыш.—Ну, ындэ шкэнжым шкэ чыкыш,—шоктыш ала кудыжо.

Окнам йырым йыр почэдат. Пич нэлэ шүлыш йандар йуж дэнэ вашталдэш. Калык ласкан шүлалда, адак суд пашам колыштыт.

Судья чыла дэч йодышт нальэ. Пашам мучашыш шуктымэкэ Иогор дэч адак йодо:

— Титакан Иогор, адак могай йэшартышым ыштэт?

— Йолташ судья. Мый титакан улам. Но, ындэ кыньэр вуй тыштак да пурлаш ок лий...

Суд вэс пүлэмыш пунчал лукташ пурэн кайыш. Калык йуалгэ йужым шүлалташ чарашкэ лэктэш. Иогорын ватыжэ-влакат лэктыт. Нинэ ўдрамаш-влак Иэр-сола йалыштэ шукак илэн огытул гынат, пошкудо-влаклан палмэ улыт. Ўдрамаш-влак пошкудо ўдрамаш дэнэ ваш лийын мутланаш тунгалыт.

— Вара, шэшкэ, кызытшэ кузэ илыштат?—йодэш илалшэ ватэ.

— Акый, ындэ өпкёлышаш укэ. Марийэм колхозышто коньухлан шога. Тэний кумшүдө паша кэчым ыштэн. Мый ышкэжат, азан улам гынат, шүдө кандашлу паша кэчыш шуктэнам. Киндылан өршаш укэ.

Зойа,—тугэжэ тый Иогорын колтымыжлан тау вэлэ ыштэт?—шокта вэсэ.

— Тугэ улдэ мо; пэш тугэ...

— Мом пэш кутырэда,—шоктыш вэсэ, нунын дэкэ мийэн шогальэ.

— Илыш нэргэн ойлэна,—манэш Зойа.—Тыйат Иогор дэч каймэтлан от өпкөлө чай?

— Мом өпкөлэт! Мый таум гына ыштэм. Ончылийак колхозыш пурэн улна. Марийэм бригадирлан пашам ышта. Шкэжэ мый фэрмыштэ волюкым ончэм. Илышна ик шот дэнэ кайа.

— Мыйат ойгырмаш укэ,—шокта ошалгэ чурыйан ўдрамаш.—Кызыт олаштэ кидпашалан тунэмме школышто тунэмам. Тэвэ ижык ик ий гыч тунэм пытарэм. Вара Москошко швэйный фабрикуш кайэм.

— Оганьа, тушко эртак тый гайэт ойырлышо-влак погынэныт дыр?

— Молан, ўдыр-влакат шуко улыт. Тугэ да... тэ шинчэда, мэмнан марий ўдыр-влак ондакшым тунэмме нэргэн шагал шоналдат. Кунам вара, тэвэ мыйын сэмын илыш корнышт пужла, тунам ижэ тунэмме нэргэн шонкалаш тунгалыт. Мыйат тэвэ ойырлымэкэмат, кунар ийым арам эртарышым.

— Тыйжэ, Иогор дэнэ кызытат кэлшэда ала мо... Мыланэм тугэла чүчэш,—манэш йаштката капан ўдрамаш.

— Качуш, молан тугэ шонэт? Кэлшэм гын, уэш мийэм ыльэ.

— Укэ гын, молан шым ий годсэк вэсылан кайдэ илэт? Ойлышаш укэ, мый улмэм годымат кокланжэ Иогор дэнэ ваш лийэдэн улда. Мый шижащ төчэнамыс.

— Тудыжо кэрэк,—манэш Зойа.—Иктылан гына мый шонэн орам: ончыза ындэ, Иогор иктым налэш—поктэн колта, вэсым налэш, кожа. Ну, мутлан, ышкэмым манам. Вэт, вич ватэ ойырышо ўмбаке, ўдыр вуйэм дэнэ толнам. Моло качэ укэ ыльэ ужат?!

— Мо ўдырын пашажэ,—ышталэш вэсэ.—Тошто марий таклан ойлэн огыл дыр: „Ўдыр чодра маскаланат кайа“ манын. Мэат тугак лийын улна. Тэвэ ындыжэ пэш палэт да...

— Айдыза, тэвэ пунчалым лудыт,—шоктыш йүк. Калык адак рүжгэн мөнгөш пура.

Судья приговорым лудэш

...Титакан Никитин Иогор 1924 ийыштэ, шудо солымо жапыштэ ўдырым налын. 1925 ийын март тылызыштэ ватыжым тудо поктэн колтэн. Тулэч вара альэ маркэ кандаш ўдырым налын ойырэн колтэн. Ойырэн колдымашын тўн шотшо—ўдрамаш-влакын погыштым толаш да ўдыр пийалым ончаш шонымаш дэнэ лийын. Тид-дэнэ пырля титакан Иогор кулак Михайлов Макси дэнэ кылым кучэн, пырля йўын. Максим ордыш колтымэкэ, эргыжэ, Йыван дэнэ коктын нуно кодшо ийын 15 август кастэнэ тўрэдмэ машинам пудыртылыныт. Машина гыч шатуным да кўлэш винтым луктэдэн нынгайэныт. Ситыдымыжлан иогор пытаргыш ватыжэ Майукум кырэн луктын колтымэкэ 19 октябрь кастэнэ Максимов, Иван дэн коктын правлэньэ окнам пудыртылыныт. Титакан-влак шкэ титакыштым шылташ төчэн ойлышт гынат, свэчыл-влак ончыктыма гыч титак пашашт раш койо.

Сандэнэ калык суд пунчалэш:

Титакан Никитин Иэгорым, Иэр-сола мари-йым, 1905 ийыштэ шочшым, ватэ ойырышым, колхозышто шогыдымо, марда илышаным, шагал тунэмшым, партийыштэ шогыдымым, 74-ан да 153-ан адак 58-ан статья почэш вуй пашалан шотлэн куд ийлан тўрлатымэ пўртыш пэтыраш. Суртшым погыжгэ Майук дэнэ Иогорын эргыжэ Сэмон Иэгорычлан кодаш.

Максимов Йыванын, тидэ йалэшак 1906 ийыштэ шочшым, ватэ ойырышым, илыш шотшо—кулак эргым, тунэмшым, партийыштэ шогыдымым, 74-ан да 58-ан статья почэш вуй пашалан шотлэн социальнэ вредный элемэнт улмыжлан шым ийлан пэтыраш да кум ийлан ссылкыш колташ.

Суд пунчал чыла йэн ончылно лудмо, чынлан шотлалтэш. Кэлшыдымаш уло гын, кок арньа коклаштэ область судыш вуйым шийаш лийэш.

У йолташ

Кайшэ—шуэш,
Кычалшэ—мүэш,
Илыш—вэсэмэш
Мо тидэ лийэш.
(автор).

Эрдэнэ, Майук малэн кыньэлын, писын гына ко-макаш олтэн. Тэлэ йўд йўштө, уло шокшым пўрт кўргө гыч эр маркэ нумал пытарэн. Майу-кын изи эргыжат кылмэн пожалтын магыраш тө-чэн. Майук эргыжым сайрак лэвэдын. А варажэ комака тул ылыжын шодыртатэн йўлаш тўнгал-мэкэ тошто тулупым тул ваштарэш ырыктэн, шокшо тулуп дэн эргыжым уэш лэвэдын пыш-тэн. Шкэжэ кўнчылам кидыш кучэн комака тул ваштарэш шўдыраш шинчын.

Иогорын каймылан ындэ кум тылызэ эртэн, нимогай увэржат укэ. Майук изи эргыж дэнэ Иогор пўртыш мөнгэш толыныт. Майуклан шкэ-тын илаш каньылак лийын огыл гынат, мологу-намсэ дэч ласканрак чўчын. Пўрт кўргө мологу-намсэ дэч арурак, ўзгар-влакат кўлэш вэрыштэ улыт. Майук кызыт пэш кугунак колхоз пашам ыштэн ок кэрт гынат, погынымашыш эрэк кош-тэш. Тушто тудо вожыл шогымаш укэ: мом ок шинчэ гын, альэ умлэн ок шукто гын, вигак йо-дэш. Сандэнэ колхозник-влак тудым раш айдэ-мылан шотлат. Комсомол-влакат Майукум пага-лат. Лудашыжэ газетым пуат, комсомолыш пу-рашат тэмлат. Комсомолыш пураш Майук тупуй огыл. Лач пычкэмыш койшыжо гына чаракла: тудо „моло ўдрамаш-влак воштылыт“ манэш.

Тэлэ йўд эртэн кайыш. Волгыжо. Майукат лийшэ комака тулжым пэтырыш. Комака гыч шокшо шўрым луктын эр кочкышым ышташ тў-нгалыэ. Пўрт кўргө ырыш, суран гай кылмэ ок-нат лэвэн волаш тўнгалыэ. Майукун изи эргыжэ Сэмонат ўстэл тўрыш толын шўрым „рўпкаш“ пижэ. Кочкын тэмэнгыжэ изи ньоньойэт мода-шат тўнгалыэ. Тудо сөвлаш шўрым кошталын ўс-тэл ўмбал мучко шўдыркала.

Тидэ жапыштэ йошкар пусак вуйлатышэ Ва-ньуш толын пурыш. Тудын тўсыжө шыргыжэш, ала могай у увэрым кондышыла койэш.

Ваньуш чынак у увэрым кондэн, тудын кидэш кучымо писма калта ўмбалнэ тыгэ возымо:

Марий Кундэм _____ кантон,
_____ йал совет, Иэр-сола йал _____
МАЙУКЛАН.

Бэлобалтлаг, Мэдвэжайа гора. Мур. Ж. Д. ст.
Сосновэц. 7-ой Маткоженский участок 5-й лаг-
пункт 3 роты каналармэйэц.

Микитан Йогор дэч.

— Толшо писмам лудын ончыман,—маньэ Ма-йук.

— Ваньуш, почйан, мом чудыра?

Ваньуш почын лудаш тўнгалыэ:

„Майук, тидэ писма тыланэт огыл, Чэмуш эр-гымлан. Кугу салам лийжэ Чэмушлан! Умыржө дийжэ, мыйын ужмым ыжнэ уж. Тыланэт Ма-йук тыгэ каласэм: тый айдэмэ отул. Вэт мый тыланэт ойлышым—„айда адак пырля илаш тў-нгална“ маньым. Толат ыльэ гын, сай илаш тў-нгална ыльэ. Мый колхозышкат пураш лийам

ыльэ. А тый сутыш пушыч. Адак машина нэргэнжэ да монь молан ойлыштшаш... Ындэ, тэгак тый мыйын шинчашэм ит кой. Мый тыйым ватэмлан шотлаш ом тунгал. Ватылан шотлымо огыл, ужам гын, шүэтым..

Тидэ пытаргыш писма лийжэ! Тэгак ик писмамат ит вучо. Чэвэрын!

1933 ий 27-шэ фэвраль. Микитан Йогор“.

— Ай-ай-ай, сай кутыра. Пэш күлэш! Альэ шүынак шинчын омул! Альэ, альэ... Майук адак ала мом ойлынежэ ыльэ да ала сырымыж дэнэ ала адак иктаж молан пэлэштэн ыш кэрт

— Майук,—манэш Ваньуш—альэ тудо кузэ сора: ужам гын, шүэтым кўрлам ала пўтыралам маннежэ.

— Эй, тудын дэч кө лўдэш! Ала шкэнжын шўжэ кўрлэш. Закон уло.

— Майук, тый ындэ Йогор нэргэн тэгак ит шоналтэ. Ындэ колхозышто улат. Кэнэж шуэш, пашам ыштэт, киндэт лийэш. Тугэ гынат, тыданэт уларакак тунэмаш тыршыман. Тунам эшэ сайрак лийэш.

— Тый, Ваньуш, чыным ойлэт. Тунэмме нима йат уто огыл. Тэвэ мэмнан йал ўдыр, мыйын йолташ ўдырэмак изиньэк тунэмын кызыт агроном лийын.

— А тыйжэ кунаррак тунэмынат?

— Мыйат такшэ кок ий утла тунэмынам да... Ындэ мондашат тунгалнам. Тэвэ тый газэтым пуэн колдэнат ыльэ. Ончэн-ончэм, нима йат раш лудын ом кэрт.

— Майук, мэ тидэ кэчылаштэ кугу йэн-влакым туныкташ тунгална. Шыжымак тунгалман ыльэ да, варашырак кодалтын.. Тидэ школыш тыланэтат кошташ күлэш.

— Ваньуш, тидэ малайжым кужак кодэт? Мутат укэ, мый пэш коштам ыльэ.

— Тыгэжэ мэ комсомол погынымашыштэ канашэн нална. Ала тугэат ыштэна: тый дэкэт туныкташ кошташ иктаж комсомолым колтэна...

Тыгэ тидэ кэчын Майуклан кок у увэр тольо Ик увэржэ—Майукын парэм шушо шўм-кылым-уэш тарватэн, тоштым шарныктарэн. Тугэ гынат, вэс увэржэ Майукын чоныш куанымашым пуртэн, ончыкыжо сайым вучышашым шиждарэн. Тидэ—тунэммаш.

Шуко жап эртэн огыл, Майук тунэмаш тунгалын. Комсомол организацэ кўштымо почэш комсомолэц Мичи тудым кас йэда кок шагат туныктэн.

Тунэмаш тунгалмэкыжэ Майуклан анысырын чўчын. Изиж годым книшка дэнэ толашэн шинчымыжым шарналтэн, шкэнжым йоча дэнэ тагастарэн. „Мичи, мыйын шонымаштэ тидэ шотлан толдымаш паша. Вашкэ ындэ мыйын эргым тунэмаш тунгалэш“ манын.

— Майук, тый пэшак йонгылыш шонэт. Тэний чылалан тунэмман. Тунэмдымэ политик дэч ырдыштэ шога, сандэнэ ондакшым нуным лудаш возаш туныктыман. Мэ лудын возэн моштэна

гын, политикым ыглаш тунгална. А политикым ынглена гын, у ылышыжымат куштылгынрак ыштэна.

Тыгэ Мичи шуко кана Майуклан кутырэн. Майукат тидэ пашам күлэшлан шотлэн, лийжэ манынак тунэмаш пижын. Ик тылзэ коклаштэ газэтымат-раш лудын кэртэн.

— Мичи, мый ындэ вашкэ учытылат лийам,—манын Майук, шкэ шыргэ воштылын, Мичи могырыш чойан гына ончалын. Тудын шўргыштыжэ чэвэр тўсым ужын, кўргыжлан шокшын чучын.

Ватэ лиймыжлан кут ий эртэн гынат, Майук тоштыжэ гайак ару капан, йытыра тўсан. Лач онгылашыштыжэ гына ик пачашыжэ йомын, эшэ утларак сылнын койын. Альэ тудо шкэ сын-кунжо дэн ала могай рвзээ качымат савырэн кэртэш.

Мутат укэ: марийдымэ ватэ дэн качэ марий ваш лийын эрэ пырлыа пашам ыштымэкэ, нунын коклаштэ кэч могай гынат, шот лийдэ коман огыл. Ондакшым нуно, йолташ сэмын ваш-ваш польшкалат. Пэш кугун уто шомакым огытат пэлэштэ. Тугэ гынат, нунын кўргыштышт иктаж мом гынат, шонымашышт уло.

Мутлан тыгэрак:—тўсэт чэвэр—мөрө вўд. Упэт вильгыжшэ посто гай шэмэ: эрэак нийалкалэн шинчымэт вэлэ шуэш. Онэтшэ...ошкыл каймэт годым ош йўкчө он гайэ койэш... Йўкэт йандар, мутэт ныжылгэ. А коклан шэргылтарэн пэлэштымэт утыжак укэ, пўрйэнлан күлэшыжат уло... Пашаштат тый ырын от шого. А тунэммэт... Шагалак да, йэшарэт. Тидлан тый ышкат тупуй от ул...

Удрамаш тидэ жапыштэ пўрйэн могырыш ончалын шыргэ воштылэш. Пуйто тудо пўрйэнгын шонымыжым чыла шинчэн. „Мыйат тэвэ тыгэрак шонэм: тичмаш улат. Туп-вачэт лопка, шўэт йошкаргэ, тўсэтат сай. Моло пўрйэнг коклаштэ малэн от шого. Аракам изиш подылат гын, нимат огыл: йужо сэмын срэн от кошт, ушэтым кучэт. Пашаштат ударник улэт. Тэмдан нэргэн йал ўмбалнэ уто шомак ок шокто. Мэр пашаштат тый ончылно улат“, маншыла койын.

Тэвэ тыгэ Майук дэнэ Мичи кас йэда иктэ вэсыштым, ваш-ваш шонкалэн шинчэныт. Тугэ гынат, нуно йўратымэ нэргэн ик мутымат пэлэштэн огытул. Мичи Майукым возаш да лудаш туныктэн. А Майук эрэак тунэмаш тыршэн.

Ик кастэн нуно моло кунамсэ сэмынак тунэмыныт. Мичи Майуклан букварь гыч лудыктэн, вара тыгэ манын:—Ындэ диктовко манмым возаш тунгална. Мый тыланэт изи ойлымашым каласэм. Тый мыйын каласымэм уэш ойлэт, вара шкэ гыч шарнэн возэт.

Мичи ойлаш тунгалэш:

«— Илэныт кугыза дэн кува. Нунын ўдырышт улмаш. Жап эртэн, ўдыр кушкын; лўза капан чаплэ ўдыр лийын. Тудо ўдыр шкэж гайак чаплэ качэ дэн кэлшэн. Вара марлан тудланак кайэн. Марийжэ йўшө улмаш. Эрэ йўын, чўчкыдын ва-

тыжым кырэн. Ватыжэ чытэн кэртэн огыл, ойыр-
лэн куржын. Вара вэсылан сай качыланак марлан
кайэн, сай илаш тўнгалыныт“.

— Ну вот, мый пытарышым. Ындэ тый мыйын
ойлымэм почэш тыгак ик-кана каласэ да, вара во-
заш тўнгал.

Майук Мичи могырыш ончалын шыргэ вош-
тылалыт, „ойлаш гын, ойлаш“ маньэ.—Но, мый
изиш йэшарэн ойлэм, адакшэ тыланэт коклаш
пураш огыл, йөра?

— Йөра, йөра!

Майук тўнгальэ:

„Пэшак мўндүрнө, тэнгыз воктэнэ кува дэнэ
кугыза илэныт. Нунын капэш шушо чолга ўды-
рышт улмаш. Тудо ўдыр уш шындышэ огыл ул-
маш. Сандэнэ шым ватэ ойрышо марим йөратэн.
Марин тўсыжө сай улмаш, кап-кылат таза. А гар-
монь шокташ тўнгалэш гын, тудын йыр тугай
шоктышым муашыжат ок лий улмаш... Садэ ўды-
рэт „илэн кэртам дыр“ шоналтэн, тудлан марлан
кайэн. Вара нуно эргэ азам ыштэныт...“ Майук
ойлымыжым чарныш,— чу, мый кочырак кайэм,
тыгэ огыл,—маньэ.

— Ну, ну, ойло,—манэш Мичи, шкэ ош пў-
жым шыргыктэн воштылэш.

„Марлан толын, ик тылзэ сайак илаш төчэныт.
Вара, марижэ уэш йўаш да гульайаш тўнгалын.
Чўчкыдынак пэрвой налмэ ватыжэ дэк кошташ
тўнгалын. Ватыжэ кузэ гынат, чыташак төчэн илэн.
Тыгэ нуно алди да вулди кок ий чоло илэныт.
Пытаргышлан ватыжэ чытэн огыл, ойырлэн кур-
жын. Марижым сутыш пуэн. Сут марижым кут
ийлан судитлэн колтэн. Кызыт увэржэ шокта ма-
нэш, „Карпатыштэ“ ила манэш.

Вара садэ ватэт Майук лийын, тунэмаш тўна-
лын; тудын Мичи лўман пэш йытыра гына качэ
туныктэн...“—Майук тыгэ маньат, лоткыктэн вош-
тыл колдыш. Тидэ жапыштэ Мичи Майук вок-
тэкэ лийын, кок ырышэ ўма-влак ваш ушнэн
„чоп“ шоктыш.

Тылэч вара Майук дэнэ Мичи утыр кэлшаш
тўнгалыч. Шошо жап ўй дэн мўй гайэ эртэн ка-
йыш. Шошо вўд урлэн йогымо годым Майукын
тунэммыжым тэргаш йошкар пусакаш ўжыктышт.
Моло-влак коклаштэ Майук лўмжым ыш волто.
Испытаньым сай эртарыш.

— Молодэс,—маньэ тэргаш толшо инспэктыр.
Майуклан прэмийым пуаш ыштышт.

Ўдрамаш-влак тунам нимом ышт ойло гынат,
шэнгачшэ йыштак воштылыч.

— Тудым Мичи пэш сай туныктэнла,—манын
виш пўан ўдрамаш.

— Ойлыман огыл, сай туныктэн...

— „Хи-хи“, шовашыж дэн комдышыжо төр то-
лын,—манын самырык ўдрамаш.

Тыгэ тунам эртэн. Вўд шор лўшкэн, лум шу-
лэн, пасу олан-вулан почылдын. А Майук дэнэ
Мичи тугак кэлшэныт.

Мичи туныктэн чарнымэкат Майук дэкэ эрэк
коштын. Туддэк „Увий“, „Марий ўдрамаш“ жур-

налым чўчкыдынак намийэн, онгай ойлымаш-вла-
кым лудыныт. Коклан Шкэтанын „Эрэнэр“ ро-
манжымат ончэныт; онгай вэрыштыжэ шўм уты-
мэш воштылыныт. Вара Мичи Майук могырыш
ончалын, тыгэ ойлэн:

— Майук, тый йөршын „Эрэнэрсэ“ Орина
гай чолга улат,—манын.—Тугэ гынат, тудым Пө-
тыр ондалэн. Но, мый тыйым тугэ ом ондалэ,
курмэш пырльа илаш тўнгалына.

Майук шыпак шинчэн, ала мом шонэн. Вара
„тидэ суртшым куш чыкэна, пэтырэн кайаш мо?“
манын.

— А мо мыйын суртэм укэ ужат. Йогорын
суртшо пэш кўлэш,—шоктэн Мичи.

Тидэ жапыштэ Майукын изи эргыжэ Чэмуш,
вож коклашыжэ тойам ишэн куржын толын, аважэ
ончык шогалын.

— Эргым, мом ыштэт, тол изи,—манэш Ма-
йук.

— Авэ, мы и-о ыстэм,—шоктэн Чэмуш кур-
жын колтэн. Кидысэ вычкыж воштыржо дэн
кушкыж шичмэ тойажым кырэн-кырэн пөрт
мучко куршталын.

— А тидыжэ дэн кузэ ыштэна?—өрын йодын
Майук. Эргыжым йөратэн ончалын.

— Тидэ ок мэшайэ... Чэмуш, тол тышкэ, тол
изи!

Чэмуш куржын толэш. Тудо Мичин ончы-
кыжо кўзэн кайа.

— Вот изи эргэ,—ышталэш Мичи.

Майук ик-канаштэ Мичилан марлан кайаш кө-
нэн огыл. Тудо адак илыш пужлэн кайа, манын
аптыранэн. Шуко тўрлын вискалэн ончэн. Вара
ик кэрным муын:—лучо Мичиланак кайаш. Тэ-
гак Йогорлан ўшанаш ок лий. Тудо ала толэш,
ала укэ. Толэш гынат, альэ маркэ мый туддэнэ
илэн пурыжым ыжым уж, ындэ ижэ илэн ку-
нэштараш ок лий,—шонэн.

Шошо эртэн, шудо кушкын, пушэнтгэ влак
лышташым шарэныт. Колхоз шошо агам эртарэн:
куралын, ўдэн, шурно вэрч кучэдалыныт.

Вучыдымо уна

Вучымо уна төрыштө,

Вучыдымо—тэрыштэ.

(Тошто йэн мут).

Йара кэнэж. Кэчэ пэлта. Пасушто чылдри йў-
кан тури-влак кава пундашым йонгалтарат. Иал
тўс мўндырчын, вужга пыл гай оваргышэ пу-
шэнтгэ-влак дэн ужаргын койэш. Тэнгызла койын
уржа пасу лупшалдэш, шэм кийакла шўльө лўнга.
Кыньэ нурад, ик ийаш чашкэрла койэш. А па-
рэнгэ шудо коклаш пурэт гын, энэж вондо кок-
лаш пурмэтла чўчэш. Лач такыр пасу гына шэ-
мын койэш. Тушто шудо ок шоч, чыла вэрэ ку-
рал пытарымэ. Тэвэ ик тураштэ корэм воктэнэ
гына тўкө вуй пэлэдыш кумдан шарлэн. Вич
имньэ дэнэ марий-влак тидэ шудан вэрым уэш
куралыт.

Куралшэ-влакын йўкышт мўндырык йонгалтэш.

Нуно имньыштым пѳктат, кэчывал маркэ ыштышаш нормыштым шукташ тѳчат докан. Имньэ-влак воктэнэ мўкш игыла пормо-влак згалдыт. Тынга-влак имньэ нэрыш кэрылтын сырыктылыт. Имньэ-влак чарныдэак вуйыштым лонгыт, нэрышт дэнэ „фыр-р да фыр-р“ пургат.

— Васлий, имньым изиш кандараш кўлэш! — кычкыралэш иктэ.

— Кандарашыжэ, кандараш да... вэт шып шогэнжэ огыт кэрт. Лучо тидэ участкым пытараш да мѳнгѳ кайаш.

— Укэ, изиш кандарашак кўлэш, — манэш вэсат.

Куралшэ-влак корэм тўрэш, лоп воктэнэ имньым шогалтат. Вара шкэжэ корэм чангата сэрыштэ шогышо кож йўмакэ мийэн шуйнэн возыт. А йужыжо, кож воктэнэ энэртэн шинчын сигаркым пўтыраш тўнгалэш.

Куралшэ-влакын шинчымэ кож корэм сэрыштэ эн кўкшака вэрыштэ шога. Тыжэчын шола могогырыш корэм мучаш пурэн кайа. Тушто тыгыдэ кожэрла, пышкэрмыла шарлэн чодратўрыш вошт шуйна. Пурла могогырыш вэс корэм вож лупшалдын, тудыжо йал шэнгакэ вошт эрта. Тужэчын изи вўд йога, тыгыдэ кийак кушкэш. Олыкышто шудо кужу пэлэдыш пуш тамылын ўпшалдэш. Кожэр пышкэрмыла коклаштэ кайык йўк йонгалтэш.

Марий влак газэтым лудыт. Коклан ышкэ коклаштышт ала мом ойлэн, йўкынак воштыл колтат. Адак шып лийыт, лудыт.

— Чуза!.. Ш-ш-ш... Шола могогырыш ончалза? Кѳ толэш? — манэш иктэ.

Чылан шола могогыр корэм вожыныш ончат... Корэм пундаш гыч йэнг ошкыл толэш. Кугурак капан, лопката туп-вачан, йэнг кумыкырак пўгырнэн тэмбакэ лишэмэш. Кушкетдышэ пинжакым чийэн, шўкшў картузым упшалын, когыла йўмалныжэ ала могогай шовыч кылдыш койэш.

— Мый тидым палэм, — манэш кужака шўргѳпылшан марий.

— Йогор, товатат Йогор. Тидэ шылын коштэш. Кож йўмакырак пурыза. Тэвэ ончыкынак толын лэктэш.

— Тудо огыл дыр. Тудо вэт, шукэртэ огыл писмам возэн маныт ыльыс.

— Тудак, моло огыл, — манэш Мичи. — Ончыза, кап-кылжат, ошкылмыжат тудак. Шылза, мэ тудым авырэна.

— Молан тугэ ойлэт, вэт тыйын посанат, — шокта вэсэ.

— Тыгай посаналан вэр чурмаштэ гына, — манэш Мичи, шкэ кож йўмакэ туртэш.

Йогор корэм вожлашкэ волэн шуо. Кэнэта, шинчашыжэ имньэ-влак пэрныш. „Вушт“ койо, кожэрла коклашкэ тѳрштыш.

— Кучыза, кучыза! — кычкырал колтыш Мичи. Колхозник-влак „рўж“ тарванышт. Корэм кок могогырым Йогор почэш куржыт.

„Илыш мучаш“

Лавран сѳсна —

Лавраш онча.

(Тошто йэнг мут).

Ындэ кок тылзэ шуэш Йогор шэм чодраштэ пирыла коштэш. Пирэ сэмынак тудын чонжопэлэнжэ огыл. Эрээк „брт“ да „бурт“ лийын кайа, кужэчын толын кэрылтмым шэклана.

Йанлык-влак пычал ўпшым шижын, альэ айдэмым ужын ала мызар мэнгэ коклаш ушдымо гайэ кудалыт. Вара иктаж улак вэрым муын пусланэн возыт. А нэрэн кайшэ маскам вичкыж сола дэнэ ик-кана гына „йошт“ лупшалыч гын, тунамак ѳртшѳ лэктын волэн шинчэш.

Тыгак Йогорат айдэмэ тўс дэчын лўдын. Тудын чодраштэ коштмыжо годым иктаж мо „шырт-шорт“ шоктэн гын, мэрэнгла тѳршталдэн ѳрдышкѳ чымэн. Йалышкэ тудо пэш шагал лэктын. Коклан гына Йыван йолташыжын аваж дэке толын киндым налын кайэн. Киндэ пытымэке тудо кум кэчэ да монь шужэн кийэн. Вара адак чўчыжѳ дэке мийэн, йа кокажэ дэч киндым налын. Тыгэ тудо кокаж дэч шукак нумал кэртин огыл. Кокажэ тупуй койын „тыгэ илэн ўмырым от шукто“ манын шылдалын. Тунам Йогор шыдэштын, ик мут пэлэштыдэ лэктын адак чодрашкэ ошкылын.

„Ындэ садэ иктэ, ик мучаш“ шоналтэн Йогор, кугу корнышко лэкташ тўнгалын. Тушто эртэн кайшэ йэнгым чарэн. Киндым налын, оксам толэн. А йужо кунам палыдымэ ѳрдыж йалыш лэктын, пѳртыш куржын пурэн: „мый шужэнам, киндым пуза!“ манын. Тунам оза кува лўдын-чытырэн, киндым пуэн колтэн.

Ик кугарньан эрдэнэ, Йогор пазар корно воктэке лэктын, уала йўмалан шылын возын. Тудо ала кѳм гынат, вучэн; шкэ йал марий-влакшын пазарыш каймыштым ончэн кийэн.

Пазарыш калык вужгэныт. Ёдыр влак ош комбыла койын, онгыштым кагыртэн ошкылыт. Нунын воктэнак качэ-влакат, сай чийэм дэнэ эртат. Почэшышт шонго-влак вачэш йыдалым сакэн, йа как нийым нумалын кайат.

Тэвэ кок ўдрамаш у формо вургэман, йолышто сандальэ, писын гына ошкэдат. Нуно йолыштым писын налыт.

Йогор вуйжым нѳлталынак ончальэ. Ала мом кычкыралнэжэ, умшажымат тарватыш. Вара адак кумык лийэ, нулго укшым пэнгыдын кормыштэн, шинча лук гычшо нѳшмѳ пырчэ гай вўд толын, ўлык чўчалтэ.

„Эх, кузэ кызыт ошкыл колтэм ыльэ. Кузэ мыйын чонэмжэ чўчэш ыльэ гын. Кэч ик-кана ўмырыштэм, айдэмэ сэмын арун гына чийэн, йын дэч вожылдэ, лўддэ „мый улам“ манын ошкыл эргышаш ыльэ. Кэч ик-кана айдэмэ сэмын ўстэл тѳрыш шинчын, окнам комдык виш кодэн шын дэн, окна ончыл сатэрыштэ шўшкышѳ шўшпыкын муро йўкшым колыштын чайым йўын шинчышаш ыльэ. А воктэлнэмжэ йѳратымэ ватэмжэ чайым тэмкалыжэ, а шочшэмжэ „ачый, ачий“

манын куршталжэ ыльэ... Тунам мыйын чонэмжэ кузэ чүчэш ыльэ гын? Тунам мый изи эргымым кидышкэм налам да кузэ шупшалам ыльэ гын“..

Тыгэ Иогор шуко маркэ шонэн кийыш. Вара онжо ала молан пэшак йөсын чүчын тарваныш. Иогор кынъэльэ, чодра покшэкэ ошкэда. Оргаж лонга гыч, кашкадор коч тудо эрта... Кушко кайа?.. Мом кычалэш?.. Ала тудын чодра покшэлнэ вучэн шинчышэ аважэ уло? Ала чаманэн, „тол игэм“ маншэ ачажэ уло? Укэ, Иогорым чодраштэ иктат ок вучо. Лач көргашан тумо гына, тудын малаш толмыжым вуча. Адак шүдө ийаш шүшө кашка, „нойэнат вэт, эргым, каналтэ“—маншыла койын кйя. Иогорын вуйжо пэнгэш, ала кужак күй коклаш ишналтмыла чүчэш. Тудын ваштарэш ош киса лэктын „чэй, чэй, чэй“ манэш. Тудат Иогорым игылтшыла койэш. Иогор адак ошкылэш, кашкам вонча. Кум йолтошкалдышым тошкэлэш, вара өрын чакналта. „Тышкэ молан толынам?.. Кө тышкэ мыйым кондэн“, шоналта. А тудын ваштарэш кэ-элгэ корэм пундаш. Корэм пундашыштэ шогышо пүнчын лач вуйжо гына койэш. Тушто пычкэмыш. Покшэлныжэ шүч гай шэм вүд. Иырым йыржэ акрэт годсо кашкадор, үмбачшэ шынгыргэн пытышэ рэгэнчэ куп.

„Тэвэ мыйын суртэм, пэчэм. Тэвэ мыйын малмэ төшакэм, ондал вочшаш ватэм... Мый ли-йам куп оза, мый тыйын улам...“ Иогор ошкэда. Тудын йолжо оргажла коч, тыгыдэ чашкэр лонга гыч ошкэда. Тура сэрым вола. Тэвэ кашка пэрна, Иогор вонча. Вара выньэм пундашыш шуэш. Ындыжэ кэчат ок кой, нөрөп гай пычкэмышын чүчэш. Тушто кийакат укэ, омыжат ок куш. Тушто вүдшат вүд порсын дэнэ лэвэдалтын, ужаргын койэш.

Иогор вүд покшэкэ тура онча. Шинчажэ шаланэн, чыла түс вудыкан койэш. Тэвэ кашка үмбалнэ шэм кишкэ вуйжым нөлтөн кйя. Иогорым ужын, лудо нэр гай умшажым каралтэн, йылмыжым шэч кутыш лукто. Ала мом Иогор дэч йодшыла койэш, чарныдымэ „ш-ш-ш“ манэш. Иогорат ужо. Тура тудым онча. Кышкын вуйжо койын кугэмэш. Тэвэ кызыт гына мушкындө гай ыльэ, айдэмэ вуй гайат лийэ. Иылмыжэ аршын кутыш шуйныш. Ындыжэ Иогор дэкак чуслэн мийа. Иогорын түсыжө какаргэн кайыш, шэнгэ-кыжэ ончал колтыш—кукшо пүнчө укш кйя. Иогор руалдыш, пүнчө укшым налын шолэн колтыш. Кашка үмбалам пүнчө укш шүрашын шаланыш. Онча, нимогай кишкат укэ. Лач кашка үмбал укш тонгак гына шинчэн кодын. Тунам гына Иогор ынлыш. Тудын ушыжо пудыранэн, лийдымэ паша тудын шинчалан койын. Иогор тарваныш, вуйым сакэн мөнгэш ошкылэш. Тура сэрыш күзаш тунгалэш.

Кэчэ касвэлыш кайэн. Пазар гыч калык вужгэ мөнгэш толыт. Иогор адак тошто вэрышкыжак толын возын, пазар гыч толшо калыкым ончэн кйя.

Иэн-влак эртат. Удыр-влак кайат. Качэ-влакат вараш огыт код. Илалшырак кокла гыч адак шонго кугыза-влакат, йужышт куштылгын ошкэдат. Нунын йүкышт талын шокта: мутланат, воштылыт, тупысо ний лачыштышт йошкар вуй койэш

Иогор нунын могырыш ончалын ала молан тарвана, түрвыжым шиждэ нулал колта. Вара адак шыпланэн возэш. Ордыж гыч ончащ гын, йал вуйыш толын вочшо пирэ мом гынат, солалдаш ванэн кийшыла койэш. Ик канаштэ Иогор шыдэштэ, пүжым „шодырр“ пурльо; адак тарваныш, вара лап лий, сангажым кучэн шонаш тунгальэ.

Тудо Мичи дэнэ Майукум ужын улмаш. Мичи дэн Майук ындэ кум тылзэ лийэш пырля илат. Майук Иогорын суртшым пэтырэн, Мичи дэке илаш кайэн. Кызыт нуно үй дэн мүй гайэ жапым эртатат. Кэч куш кайат гынат, эрэак пырля коштыт; чыла пашам ик ой дэнэ ыштат.

Лач ик паша гына нуным аптырата. Иогор шылын коштэш. Кө шинча, мом шона тудо. Ала тудо тачэ йүдым мийэн когыныштымат пуштын лэктэш. Ушанаш оклий, йүлалтэнат кэртэш. Тугай йэнгын ушыжо сай ок лий, тудлан ик мушаш: чыла ыштэн кэртэш.

Адак Мичи Иогорым ситаргышыжэ пэш сайын гына сырыктэн. Тудо куралмэ гоным ужын, колхозник-влак дэнэ пырля ик мэнгэ чоло чодра түрыш вошт поктэныт. Тугэ гынат, кучэн кэртын огыт ул. Нуно тунамак имным туарэн, йара имным покта ыльэ гын, кучэнжат кэртит ыльэ да... тыгэжэ ышташ ушэшышт возын огыл.

Иогор кэчэ үлык волмэшкэ корно воктэнэ кийыш. Пазар гыч калык толын пытыш. Лач йүшырак-влак гына вараш кодын кушто иктэ тол гыч койыт.

Тэвэ муро йүк шокта:

Тэрэт-тарат тарай гайэ

Муралтэн колтэм куку гай.

Йүкэм йандар онгыр гайэ

Кувамжэ мыйын шөртньо гай..

Иогор вуйжым нөлтальэ, толшо йэнгым пэш онча. Шонго кугыза тугак муро, тырын-түрын тайнышт эрта. Иогор төршталдыш. Шонго кугыза почэш пырысла мийа. Шинчажэ шүдыр гайэ йүла, лачысэ йошкар вуйым онча. Кэнэта „йүшт“ лийэ. Кугыза шэнгак ончал колтыш, шүкшү вургэман йэн чодрашкэ шыжыкта гына куржэш.

— Ак, каргэ! Ак, каргэ!—кычкыра шонго.

Иогор чодра коклаш пурышат, атым күшкө нөлталын кычкырал колтыш: „Эх, авам шөр, кунамсэк тый дэчэт посна илышым! Кэч ик-кана ындэ подыл колтэм!—манэш. Умшажым каралтэн „лор-лор-лор“ мурыктэн гына нэлын колтыш. Вара омарта вуйыш шинчын, йара атыжым пөрдыктылэш. Возэн пыжыктымэ кагазым лудэш: „Водка крепость 40°“. Иогор йара атыжым уэшат нөлтал онча. Тугэ гынат, тэкак тушто укэ. Вара тамака сигаркым пүтыра.

Иогор ик сигаркым шупшын ыш пытарэ, тудын вуйжылан нэлын чўчаш тўнгальэ. Могыр ырыш, тул гай лийэ. Шужышо мўшкырлан, пэл литыран атыштэ аракажэ пэлэ утларак вэлэ ыльэ гынат, ситыш. Тудын ушышкыжо тўрлө шоны-маш пурэн кайыш. Тўсыжө тул шол гай йошкаргэн, шинчажэ шыдын онча. Тудо ала көм кырнэжэ, кэртмыжэ сэмын йўкын кычкырэн вурсы-нэжэ, кидысэ арака атыжым ала көн сангашкэ ырыктэн колтынэжэ. Тугэ гынат, тудын воктэнэ иктат укэ, тудо шкэтын, лач лўжга көж гына „лужгыктэн“ мардэж дэнэ пырлыа мурэн шога.

Иогор кынээл шогальэ. Атыжым пэнгыдын кормыштальэ, вара пушэнтэ воктэнэ „чор“ муралтэ. А пушэнтэ тидлан ыш сырэ, Иогорлан ик мутымат ыш пэлэштэ. Лач лўжгышө йўкшым уэш луктын „сай огыл, шольым“ маншыла койо.

Иогор тарваныш, вуйжым кумык сакэн адак корно воктэкэ толын возо. Ушыжо шона: „альэ Оганьамыт толын огытул. Нуно вашкэ огыт тол, учрэждэнийлаштэ коштыт. Ну, соромно толыт, эртэн кайэн огыт ул гын, толыт“.

Тыгэ күлэш, манмэ сэмынак кок ўдрамаш Иогор киймэ тураш толын лэктыч. Кэчэ волэн. Чодра кокла гыч йошкар тулжым тўлыжгэн шава. Вашкэ волэн кайшашыжым пушэнтэ вуйсо шиштэ йўкат шижтара. Садланак ўдрамаш-влакат писын ошкэдат.

Иогорын тўсыжө шыргыжэш. Ўдрамаш-влакым ужын кычкыралнэжат ыльэ, ала молан чакныш, Вара нунын почэш корно воктэнэ чодра гыч койын котдэ шыпак куржэш.

Ўдрамаш-влак ошкылыт, шэнгэкыштат огыт ончал. Нунын мут шуко, шкэ коклаштышт мутланат, воштылыт. Иогор нунын почэш тугак ошкэда. Иужо вэрэ чодра шуэмэш, мўндырык койэш. Тунам Иогор шогэн кодэш. Ўдрамаш-влак койдымо лиймэкэ тудо писын куржэш, вэс тўшка чашкэрыш куржын пура. Чашкэр кокла гыч Иогор нунын лишкак мийа. Мутланымыштым колышташ тōча; пылышыш раш ок шокто гынат, йужо ойжым тудо ыгла:

— Оганья, колынат дыр, Иогор шылын коштэш маныт?

— Колынам. Тудо ындэ кум тылзат шуэш, коштэш маныт.

— Мутлан ойлаш, Иогор кызыт лэктэш гын, мом ыштэт?

— Чачи, а тыйын Иыванэт лэктэш гын, мом ыштэт?

— «Мом ыштэт?» Ик-кана шупшалат да колтэт,—ышталэш Чачи. Шкэ „льур-льур-льур“ воштылэш.—Мыйын Иыванэмжэ толын огыт шол, илэнжэ моштэна ыльэ да,—манэш вара.

— А мый огым... Такшэ мый тудым ом йоратэ огыт. Тугэ гынат, туддэнэ илаш тэгак ок лий. Тудо ындэ чылт локтымалтын...—Оганья чарналтыш. Вара ик жап эртымэкэ,—кызыт могой лийын гын, ужаш ыльэ,—маньэ.

Иогор нунын воктэчак ошкылэш. Оганьян ты-

гэ ойлымым колын изиш ок кычкырал. Пўым пурлын чыта да, адак ошкэда.

Ўдрамаш-влак лўжгэн шогышо чашкэр лонгаш шуыч. Оганья изишлан чодраш пурыш...

— Ну йōра, мый эркын ошкылам,—манэш Чачи, корно дэнэ эрта.

Оганья чашкэр лонгаш куржын пурыш. Тидэ жапыштэ Иогор иктаж вич важык өрдыштырак кож воктэлан шогальэ. „Тэвэ кунам ижэ, вучэн шуым“—шоналтыш.

Оганья пашам тōрлатэн винэн гына шогалын ыльэ, тудын ончыко „йушт“, йэнг лэктын шогальэ. „Ой!“ уло кэртмыжым кычкыралын волэн шинчэ. Тунамак Оганьян тўсыжө под пундаш гайэ какаргэн кайыш.

— Оганья, Оганья,—манэш Иогор—молан кычкырет. Вэт лўдшаш укэ, мый... мый Иогор улам,—чытырышэ йўк дэнэ Иогор ойла. Оганьян кычкыралмылан ышкэнжынат могоржо лўдмө сэмын лийын чытыра.

Оганья нимомат пэлэштэн ок кэрт, ушдымо гайэ лийын возын. А Чачи Оганьян кычкыралмэ йўкым колын, йол парньажэ мландыш логалдэ куржын.

Оганья йатыр маркэ ик мутым пэлэштыдэ кийыш. Вара эркын йўкшым лукто.

— Иогор, ит сырэ. Мый пэш чот лўдынам,—маньэ.

— Оганья, вара тугайак шучкын койым мо?.. ...Каласэ Оганья?

— Иогор,—манэш Оганья, кынээл шинчэш.—Кушто тўсэтым ончалам.. Иогор тый ит сырэ, мый вик ойлэм. Тый ындэ йōршын бандитла койат. Шинча ончалтыштэ шучко. Пондашэт бритлымэ огыт. Шўргэт лавран...

Иогор Оганья могорыш ончалэш. Шинчажэ „пыч-пыч“ лийэш. Тўсыжө вашталдэш, шўлыкын койэш, вара мўгырэн шортын колта. Оганья Иогорым ончэн чамана. Тудын вуй гычшо нийалкала. „Молан тыгэ ойлышым гын“, шоналта.

— Иогор, ит шорт... Молан шинча вўдэтым йоктарэт,—манэш Оганья.

— Мый ындэ нигōлан йōрдымө, йаллан күлдымө айдэмэ улам. Мыйым охотник-влак мэранным поктымо сэмын, почэшэм поктэн куршта-лыт...—Иогор шортэш.

— Иогор, молан тынарэ шортат. Вэт иктат титакан огыт. Тый ышкэндым ышкак Макси Иыван койшым коймэт дэнэ тынарыш шуктышыч... Иогор, тый йўшө улат. Кушто аракам мунат?.. Кō йўктэн?..

— Оганья, ит йод... мый тыланэт садыгак ойлаш ом тўнгал...—Иогор тарвана, Оганьям ондалын шупшалаш тōча.

— Иогор, товатат сōрвалэм, ит толашэ. Тый пужлышо улат. Тыланэт тōрланаш күлэш. Мый тыланэт пура мутым ойлэм: кужэч толынат, тушкак мōнгōш кайэ. Укэ гын, сай ок лий.

— Оганья, мый тэгак нигушкат каймаш укэ.

Мыйын ұмырэм шкэ суртэшэмак шужо. Ок шу гын, мый тачэ шуктэм.

— Мом ойлыштат Иогор, тыгай шонимашым йөршын луктын шу. Палэт. Тый альэ рвэзэ йэн улат. Төрланэн толат, тугайак айдэмэ лийат... Иогор, ындэ мый кайэм. Ужат кэчат шинчэш. Мый альат чодраштак улам Альэ чодра лэкмэнгэ эшэ кок мэнгым кайаш күлэш.

Иогор нимомат ок пэлэштэ. Оганьям ондал шындэн, вуйжым тудын онгышкыжо пыштэн шып кийа. А вуйжо ала йұмыжлан, ала шортмыжлан комдыла чүчэш.

— Оганья,—манья вара,—тый мыланэм каласэ. Мыйым кызытат йөрэтэт альэ укэ?.. А мыйэ тыйым нигунамат мондэн ом кэрт.

— Иогор, мый тыланэт вигак ойлэм. Мый, ом йөрэтэ ыльэ гын, ала кунамак марлан кайэм ыльэ. Ик-кана эн пэрвойсо танэмлан йөрөн омул гын, тэгак вэсылан кайаш шонимаш укэ... Иогор, шижат, мый тыйым кызыт йөрэтэн ом кэрт. Тыланэт төрланаш күлэш... Иогор, адак сөрвалэм: колдо мыйым, йүдэш кодам. Вэс кана төрланэн толмэкэт ужына.

— Ну, Оганья,—манья Иогор, сөсна шу гай коштыра пондашыжым Оганьян түрвө воктэн пэнгыдын ишэн „чоп“ шупшалыэ.—Ну, адак ик-кана... Ну, чэвэрын!—манэш вара. Оганьян кидшым пэнгыдын кормышта,—тидэ пытаргышлан,—„чоп“ шоктыш адак.—Оганья, ошкыл, чэвэрын, мэ тэгак курымэш огына уж!—манья, вара чодра коклаш пурэн кайэн тупшо йомо.

Оганья корно покшэкэ лэктын шогальэ. Нимолан орын, омартала шып шога. Тэвэ тудын пылышышкыжэ пэшак йөсө муро шэргылтэш. Тудын мogyр коваштыжэ „копыж“ лийын шэргылтэш. Муро йүк тугак шокта:

Икийаш воштыр гайэ капэм ыльэ

Чодра коклаш лунчыргыш.

Мөрө вүд гайэ түсэм ыльэ

Ойган илыш куптыртыш.

Иынгыр гайэ йүкэм ыльэ

Аракан кочыжо оралтыш.

Пирэ сэмын коштын-коштын

Алэм¹ ындэ чылт пытыш.

Молан гына шочалдын

Молан гына кушкалдын.

Авамжэ шүгычэм тошкалжэ ыльэ

Ойгымат-йөсымат ом шиж ыльэ.

Иогор чодра кокла гыч ошкылын пасу тұрыш лэктын шогальэ. Вара корэм лоп дэнэ йал шэнгэкэ толын, шкэ пакчашкыжэ пурэн кайыш.

Пычкэмыш йүдыштө нимат ок кой. Йүк ок

¹ алэм-вийэм.

шокто. Иырым-йыр тымык. Иогор вүта шэнтэ-кыжэ мыйыш. Кудовэчыш пурэн шогальэ. Кудовэчыштат тымык. Вүташтэ шып, пөрт окна она дэнэ пэтырымэ, омсамат торэш пудалымэ. Мом ышташ? Пудыртэн пураш гын, йүк шокта. Иогор ик жап шып шогыш. Вара пөрт ончыл тошкалдыш лондэмэш шинчэ. Шуко ыш лий, тудо тарваныш, вүта мogyрыш ошкыльо, адак мөнгэш толэш.

Тудын чонжо олмыштыжо огыл: шогэн шогымыжо, шинчын шинчымыжэ ок шу, суртшым кодэн сарыш лэктын кайшэ айдэмыла койын мөнгэш-ончэш коштэш.

— Ну сита,—манья Иогор, омса лондэмыш толын шинчэ. Кок кид копаж дэнэ шүргыжым пэтырэн йатыр жапак шонэн шинчыш. Вара адак кыньэл шогальат, вуйжо „тыж-вуж“ лийын мөнгэш шинчэ.—Тэгак мландэ ұмбалым арам тошкэн коштман огыл... Ындэ мыйым айдэмылан кө шотла гын?.. Оганья... Оганья мөнгэш лагэрыш, покта. Йалыштэ пийла вангэн коштыт. Майук... Майук азырэн, суртэм кумыктэн!.. Ох, чонэмжэ... Кө тушто пудыратылэш? Кө тушко тулым чыкэн?.. Вэт ик пачката капым тұныштэ сайын ашнаш ок лий... Мо вэрч? Көн вэрч?.. Кө мыйым тынарыш шуктыш?..—Иогор кыньэл шогальэ. Пакча мogyрыш ончалыэ. Кэнэта нөлтшө тылызэ шинчашкыжэ пэрныш;—каласэ, тылызэ, молан мый орланэм?.. Молан мый тынарыш шунам?..—Иогор адак шыпланыш,—тый от каласэ, тый от шинчэ,—манья.

А нөлтшө тылзэ тошто гайак шыргыж онча. Түсыжат тугайак. Кузэ ожно, индэш ий ончыч Иылгэн йэр воктелан Оганья дэн Иогорым ваш лийын ыльэ, тунамсэ сэмынак ош-кандалгэ түсшым мландэ ұмбаке шава.

Иогор писын кыньэльэ.—Ындэ ситыш,—манья.—Ындэ ош тылзэ, пытаргыш кана тыйым игылтшэ түсэтым ончалам. Кайэм, пытэм. Тэк мыйын капэмым шукш-копшангэ пургэдшэ: А мыйын вуй конграм дэнэ пий модшо. Сай йэн эртышэ мыйын шүгар ұмбалкэм шүвалжэ. „дурак, кандаш ватыжэ вэрч вуйжым пытарэн“ манжэ.—Иогор лэваш йүмакэ ошкылэш...

— Чэвэрын ош тұнья!.. Чэвэрын йөратымэ, изи годсэк кэлшымэ танэм, Оганья! Мый тыйын лүмэтым пытаргыш кана чон йөсэм дэнэ пэлэштэм... Чэвэрын адакат, порын илыза!

Иогор кашташ кылдымэ кэрэм онгыш вуйжым писын чыкыш. Шүжым „рошт“ шупшылын, йолжым „йыч-йыч“ ыштымэ годым кэнэта кандражэ күрлын, Иогор „рүп“ волэн возо.

(Умбакажэ вэс номырышто лийэш).

Отв. редактор Е. Сидоркина. Секретарь Николаева. Тэхредактор Л. Васильев. Коректор Е. Андреев.

Погаш 1936 ий 7/III, пэчэтыш 31/III нумо. Мароблит № 64. Заказ № 29. Тираж 500 экз. Кагаз кугыт 72×105г. 2,5 пэчэт лист. 2,00 автыр лист. Маргосиздатын 1-й типографийжэ, Йошкар-Ола, Совет урэм, 54.

МАРИЙ ӰДРАМАШ

**ЖУРНАЛ
ШЭРГЭ
ОГЫЛ.**

**ТУДЫМ ҚАЖНЭ КОЛХОЗНИЦЭ ДЭН ШЭМЭР
ӰДРАМАШ НАЛЫН КЭРТЭШ**

журналын акшэ:

12 тылзэ	6 тэнгэ.	3 тылзэ	1 т. 50 ыр.
6 тылзэ	3 тэнгэ.	1 тылзэ (посна №)	50 ыр.

ПОДПИСКЫМ ЫШТАШ ВАШКЫЗА!

МАРИЙ ОБЛАСЬ КУГЫЖАНЫШ САВЫКТЫШ ТЫГАЙ КНАГАМ УЖАЛА:

- И. Сталин. Йошкар армий академий ту-
нэм пытарышэ-влакым лукмо годым
ойлымжо 10 ыр.
- В. Ленин дэн И. Сталин. Социалис тага-
сымаш нэргэн 60 ыр.
- К. Ворошилов. Ленин, Сталин дэн Йошкар
армий 1 тэн.
- Сэргэй Миронович Киров 60 ыр.
- Г. Рыклин. Георгий Димитров 30 ыр.
- Валэриан Владимирович Куйбышев 30 ыр.
- ВКП(б) Рүдө Комитэт плэнунын резолю-
цыж-влак 20 ыр.
- В. Молотов. ССР Ушэм конституцыш ик
мынбар вашталтышым пуртымо нэргэн . 30-ыр.
- Карпинский. Социализм вэрч кучедалмаш
(политучебник) 2 т. 25 ыр.
- В. Молотов. Киндылан картычкэ систэ-
мым пытарымэ нэргэн 40 ыр.
- В. Сорин. Владимир Ильич Ленин 50 ыр.
- Савельев. Шарнымаш 1 т. 50 ыр.
- А. С. Пушкин. Капитан Ӱдыр 2 т.
- Л. Н. Толстой. Хаджи-Мурат 1 т. 80 ыр.
- Шиан-Ю. Совет Китайысэ йоча-влак . . . 25 ыр.
- Ялкайн Я. Сылнымут нэргэн мут 80 ыр.
- Трахтенберг. Москвичкэ (пийэс) 60 ыр.
- Веселовский. Шорык ашнымаш 25 ыр.

- Д. Орай. Ольга (повэсть) 2 т. —
- Пантелеев. Шагат (ойлымаш) 60 ыр
- Житков Б. Тэлэграм 25 ыр.
- Сейфулина Л. Закон пудыртышо-влак
(ойлымаш) 30 ыр.
- Олык Ипай. Пионьэр муро (йоча почэла-
мут-влак). 40 ыр.
- А. Ф. Терехов. Пагалымэ йунаг (накчаштэ
түрлө опытым ыштымэ нэргэн) 50 ыр.
- Задонский. Шкэнан паша (пийэс) 75 ыр.
- Либединский Ю. Арньа (повэсть) 70 ыр.
- Малов Ф. Куго паша (вольык ашнымэ
фэрмысэ паша нэргэн ойлымаш) . . . 1 т. 20 ыр.
- Селезньова. „Карамэль“ (куго урлык прэ-
зым куштымо нэргэн ойлымаш) 65 ыр.
- Задонский. Вэс илыш (агитпийэс) 60 ыр.
- Серафимович. Йоча (ойлымаш кнага) . . . 70 ыр.
- Субботин. Вэс шӱм (пийэс) 65 ыр.
- Тургенев И. С. Муму (повэсть) 30 ыр.
- П. Власов. Пӱрвӱй палэ (пийэс) 35 ыр.
- С. Г. Чавайн. Акпатыр (4 кыдэжан историй
драмэ) 1 т. 50 ыр.
- М. Горький. Аважэ (1-й ужаш) 2 т. 50 ыр.
- Г. Йэфруш. Йэшэм (пийэс) 30 ыр.
- Осмин Йыван. У тукым (йочалан почэламут) 45 ыр.
- Тургенев. 4 ойлымаш 60 ыр.

**Кнага-влакым Маргизын чыла магазинлаштыжэ налаш лийэш. Заказым тыгай адрес дэн колтыза:
Йошкар-Ола, Совет урэм, 60, Маргосиздат торготдэлла.**

ИЧВ. № 46

Ц. 4330
Акт № 64
Владим. Л.